

ՎԵՐԵԼԵԱՆ
Tumukh
 ՄԱՐԿԱԲԵՐ
 ԱԶԳԱՅԻՆ
 ԳՐԱԿԱՆ և ԲԱՐՈՍԱԿԱՆ
 337 ՏԱՐԻ
 1903
 ԹԻԻ 16 ԱՊՐԻԼ 19
 ԽՄԱԳԻՐ-ՏՆՕՐԵՆ
 Ա. ՄԱՄՈՒՐԵԱՆ ԱՐԴԻ
 ԻԶՄԻՐ
 M & M. HASGALIAN G^{os} Smyrna

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹԻՒՆ

ՄՈՒՇԵՂ ՎԱՐԴԱՊԵՏ	Կրօնական Հաւատալիքներու Դերը	
	Քաղաքակրթ. Բարեշրջութ. մէջ	361
Վ.	Գեղեցիկը (բանաս.)	366
Ճէնթւիլսէն	Զօլայի «Ճշմարտութիւն»ը	370
Յ. Ալֆրէս	Պատասխան Սիպիլին	
	Հարցումին Առթիւ	373
Գնէլ	Իրիցկինը (Վիպակ)	377
	Լրաքաղ	382
	Համաշխարհային Արձագանգ	384

ԽՄԲԱԳՐԱԿԱՆ ԱԶԴ

Այն քաղաքներն ուր գործակալ չունինք, գիտել կուտանք թէ Ա. Մամուլի բաժանորդագրինը պէտք է որ ուղղակի իմբագրութեանս ղրկուի, Մանտա-Բուդով, Փոխ-Գրով եւ կամ Թղթադրոյմով, իսկ այն բաժանորդներն որ զիւրութիւն չունին ուղղակի մեզի ղրկելու իրենց պարտքը, կրնան ղրկել Կ. ՊՕԼԻՍ ՄԵՄ. ՆՇԱՆ ՕԶԱՆՆԵԱՆԻ Պահօք Գարու քիւ 59:

Նոյնպէս կ'խնդրուի մեր Մայրաքաղքի Մեծ. Բաժանորդներէն որ հաճին վճարել մեր կողմէ իրենց ներկայացուելիք ընկալագրերու փոխարէն՝ իրենց բաժանորդագրինը:

Կրկին անգամ կ'յայտարարենք մեր պաւտացի Մեծ. Բաժանորդներուն որ եթէ հակառակ իրենց խոստման անվճար թողուն եւ ուշացնեն ղրկելու իրենց պարտքը՝ պիտի ստիպուինք դադրեցնել թերթերու առաքումը:

Ա. Մամուլի 1 ին եւ 2րդ. թիւերը սպառած ըլլալով, ամեն անոնք որ այդ թիւերը կրնան վերադարձնել իմբագրութեանս նոր թիւ մը ձրի պիտի ստանան:

Զանազան տեղերէ իմբագրութեանս նամակներ կ'հասնին բաժանորդագրութեան համար առաջարկելով՝ փոխանակ որոշեալ 50 ղրուշ գինին, աւելի գեղչեալ գինն: Միանգամ բնդ միշտ կ'յայտարարենք թէ իմբագրութիւնս իր բաժանորդագրէն սանթիմ մ'իսկ կարող չէ զեղչել, եւ եթէ անցեալի մէջ, իր ողբացեալ Հիմնադիր-Իմբագրապետն ուսուցիչներու համար զեղչեալ բաժնեգին որոշած էր, պատճառն այն էր՝ որ այդ ժամանակ Ա. Մամուլի տարեգինն 80 ղրշ. էր եւ ոչ թէ 50՝ ինչպէս այժմ: Հետեւապէս այդ տեսակ առաջարկներու իմբագրութիւնս չպիտի կրնայ պատասխանել:

Երբեմն կեղծ անուամբ եւ անստորագիր յօդուածներ կ'ստանանք, այս առթիւ գիտել կուտանք այդպիսիներու թէ պարտաւոր են իրենց իսկական ստորագրութիւնն դնել իմբագրութեանս ուղղած իրենց նամակներուն տակ:

ԹԻԻ 16

19 ԱՊՐԻԼ 1903

ԿՐՈՆԱԿԱՆ ՀԱԻԱՏԱԼԻՔՆԵՐՈՒ ԴԵՐԸ ՔԱՆԱՔԱԿՐԹՈՒԹԻՒՆՆԵՐՈՒ ԲԱՐԵՇՐՋՈՒԹԵԱՆ ՄԷՋ

Այն զանազան գաղափարներուն մէջ, որոնք ժողովուրդները կառաջնորդեն, եւ պատմութեան փարոսներն ու քաղաքակրթութեան ուղղիչներն են, կրօնական գաղափարները գերակշիռ եւ կարի հիմնական դեր մը կատարած են:

Կրօնական հաւատալիքները միշտ կարեւորագոյն տարրը կազմած են ժողովուրդներու. կեանքին, հետեւաբար անոնց պատմութեանը: Պատմական պատահարներու նշանաւորագոյնները՝ որոնք հակայազոյն ազդեցութիւն գործած են, եղած են աստուածներու ծնունդն ու մահը: Կրօնական նոր գաղափարի մը հետ նոր քաղաքակրթութիւն մը կը ծնի: Մարդկութեան ամեն դարաշրջաններուն, հին՝ ինչպէս նոր ժամանակներուն, կրօնական խնդիրներն են եղած միշտ գլխաւոր

Ծ. Խ. — Ինչպէս խոստացած էր Թերմիս 11 Թիւով՝ իր Վերլուծումներու վերջաբանին մէջ, Գեր. Յօդուածագիրը այս անգամ մեզ դրկած է Կիւսմով լը Պօնի «Lois psychologiques de l'évolution des peuples» գործէն երկու նշանաւոր գլուխներու Թարգմանութիւնը զոր անա կ'սկսինք հրատարակել ներկայ Թիւով, որու աւարտումէն յետոյ պիտի հրատարակենք F. G. Dreyfusի L'Evolution des mondes et des sociétésի ընտանիքը հատուածը՝ հանդերձ հմտալից ծանօթագրութեամբ Գեր. Թարգմանչին ինչպէս խոստացուած էր մեր նախընթաց Թիւին մէջ:

խնդիրները եթէ մարդկութիւնը կարենայ թողուլ որ իր բոլոր ստատուածները մեռնին, այդպիսի պատահարի մը համար կարելի պիտի ըլլար ըսել, թէ իր հետեւանքներովը պիտի ըլլար կարեւորագոյնը անոնց՝ որոնք երեւք տեղի ունեցած են մեր մոլորակի մակերեսին վրայ, առաջին քաղաքակրթութիւններու ծնունդէն ի վեր:

Արդարեւ, պէտք չէ մոռնալ, թէ պատմական փամփոխներու արշալոյսէն ի վեր բոլոր քաղաքական ու ընկերական հիմնադրութիւնները կրօնական հաւատալիքներու ձեռքով հաստատուած են, եւ թէ աշխարհի տեսարանին վրայ առաջին դերը աստուածները խաղացած են: Սէրէն քառ, որ՝ իր կարգին՝ զօրաւոր քայց անձնավան եւ անցաւոր կրօն մըն է, կրօնական հաւատալիքները միայն արագօրէն կրնան նկարագրին վրայ ազդել: Այսպէս յաղթանակները, խաչակրութիւնները, Հաւատաւնութեան միջոցին Սպանիան, մաքրակրօնի (puretame) գարուն Անգլիան, Սէն - Բարթէլէմիի եւ ներքին պատերազմներու Յրանստն, կը ցուցնեն թէ ի՞նչ կրնայ ըլլալ իր ցնորքներով մոլեռանդ ժողովուրդ մը: Այդ ցնորքները կազդեն տեսակ մը մշատեւ զնէածուծիւն, ա՛յնքան ներդի, որ մտքի ամբողջ կազմութիւնը խորապէս կը կերպարւիտէ: Մարդն է անշուշտ որ ստատուածներ ստեղծեց, բայց զանոնք ստեղծելէն անմիջապէս վերջ տնոց հպատակեցաւ: Անոնք վախի զաւակներ չեն, յնչպէս կը կարծէ Լուկրետիոս, այլ մահաւանդ յոյսի, եւ ասա անոր համար անոնց ազդեցութիւնը յաւիտեանքին պիտի ըլլայ:

Ինչ որ աստուածները տուած են մարդուն, եւ անոնք են միայն որ մինչեւ այսօր զայն տուած են մարդուն, մտքի աջն վիճակն է, որ կը հանդաժմ երջանկութեան: Ոչ մէկ փիլիսոփայութիւն ցարդ չէ կրցած ասանկ գործ մը իրացնել:

Բոլոր քաղաքակրթութիւններուն, բոլոր իմաստասիրութիւններուն, բոլոր կրօններուն հետեւանքն է, եթէ ո՛չ նպատակը, մտքի ինչ ինչ վիճակներ ստեղծել: Արդ, մտքի այս վիճակներէն ոմանք կը յարմարին երջանկութեան, եւ ոմանք չեն յարմարել: Մեր երջանկութիւնը ամենէն աւելի կախումն ունի մեր հոգիի վիճակէն, եւ գոյգն կերպով՝ արտաքին պարագաներէ: Մարտիրոսները հաւանաբար իրենց խարոյկներուն վրայ, աւելի երջանկի էին քան իրենց դահիճները: Ուղեպանը, որ անհոգութեամբ կը լսի է պատրով շրփուած իր հացի կեղեւը, կրնայ անհունապէս աւելի երջանկի ըլլալ քան հոգեբով պաշարուած միլիոնատէր մը:

Դժբախտաբար քաղաքակրթութեան բարեշրջութիւնը հիմնական մարդուն մէջ ստեղծած է հոյլ մը պէտքեր, առանց զանոնք գոհացնելու միջոցները տալու, եւ այսպէսով հոգիներու մէջ ընդհանուր դժգոհանք մը կը ծնցնէ: Քաղաքակրթութիւնը ստուգիւ զարգացումին մայրն է, բայց անիկա մայրն է նոյնպէս ընկերակրականութեան խուժանին յուսահատութեան ա՛յն անարկու բացատրութեան դոր եւ

ոչ մէկ հաւատալիք կը պաշտպանէ: Անհանդարտ, տենդոտ, իր բախտէն զժգոհ Եւրոպացիներ բաղդատէ Արեւելքիներն հետ, որ միշտ գոհ է իր ճակատագրէն: Ինչո՞ւ կը սասորներն անոնք, եթէ ոչ իրենց հողիւն վիճակովը: Ժողովուրդ մը կը կերպափոխուի, երբ իր յղանալու եւ հետեւաբար իր խորհելու եւ գործելու կերպը կը փոխուի:

Մարդն երջանիկ ընող մտքի վիճակ մը ստեղծելու կարող միջոցներուն գիւտն է զոր ընկերութիւն մը, ամեն բանէ առաջ պիտի փնտռէ, որպէս զի կարենայ երկար ատեն ապրել: Բոլոր ընկերութիւնները՝ որոնք կազմուած են ջարդ՝ իբրեւ յենակէտ ունին գաղափար (ideal) մը, կարող՝ հազնելուն իշխելու եւ այդ՝ ընկերութիւնները միշտ մտած են երբ այդ գաղափարը գաղտած է անոնց վրայ տիրապետել:

Ժամանակակից զարերուն մեծագոյն սխալներէն մին է հաւատալը, թէ արտաքին իրերու մէջն է միայն, որ մարդկային հոգին կըրնայ իր երջանկութիւնը գտնել: Անիկա մեր մէջն է, մեղմով ստեղծուած, եւ զրեթէ երբեք մեղմէն դուրս չին զարերու գաղափարները խորտակելնէս վերջ, այսօր կը հաստատենք թէ անհոս է աւանց անոնց ապրիլ, եւ թէ՛ աներեւութանալու երկիւղէն, պէտք է գտնել անոնց պարագը լեցնելու գաղտնիքը:

Մարդութեան ճշմարիտ բարեբաղնները, որոնց պէտք է որ երախտապարտ ժողովուրդներ ոսկիէ հսկայ արձաններ կանգնեն, են այն զօրաւոր մոգիչները, գաղափարի ստեղծողները, զոր մարդկութիւնը կարտադրէ երբեմն, այլ զոր կարտադրէ ա՛յնքան հազուադէպօրէն: Ունայն երեւոյթներու հեղեղէն վեր, միակ իրականութիւններ, զոր մարդ երբեք կըցած է ճանչնալ, աշխարհի խտտաբեր եւ սառնորթ թնձուքէն (engrainage) վեր, անոնք արտադրած են զօրաւոր եւ խաղաղարար ցնորքներ, որոնք մարդէն կը ծածկեն իր ճակատագրին տիտը կողմերը, եւ անոր համար կըստեղծեն երազի եւ յոյսի գիւթող բնակարանները:

Բացարձակապէս քաղաքական տեսակէտին համար ալ կը հաստատուի, թէ կրօնական հաւատալիքներու ազդեցութիւնը անհուն է: Իրենց անգիմադրելի ուժը առ է, որ անոնք կը հիմնեն այն միակ facteur որ կընայ վայրկենորաբար ժողովուրդի մը առաջ շահերու, զգացումներու եւ խորհուրդներու բացարձակ համամասնակցութիւն մը (communauté): Այսպէս կրօնական ոգին՝ մէկ անգամով կը բռնէ ժառանգաբան այն դանշող կուտակումներուն տեղը, որոնք անհրաժեշտ են աղգի մը հողին կազմելու համար: Հաւատալիքի մը ծառայող ժողովուրդը մտաւորական կազմութիւն չփոխել անշուշտ, բայց իր բոլոր մտաւոր կարողութիւնները կը գառնան մէկ նպատակի մը կողմը, որ է իր հաւատալիքին յողթանակը:

Հաւատալիքներու յատկութիւնը չէ որ պէտք է նկատողութեան տնտուլ, այլ ստորձանը ա՛յն տիրապետութեան, զոր անոնք ի գործ

կը դնեն հողիններուն վրայ: Թող օգնութեան կոչուած Աստուածը Բահալ ըլլայ, կամ բոլորովին տարբեր աւելի եւս բարբարոս աստուածութիւն մը փոյթ չէ: Իր կախարդանքին համար նոյն իսկ անհրաժեշտ է որ անիկա աններող ու բարբարոս ալ ըլլայ: Շատ ներող եւ շատ զթաժ աստուածները եւ ոչ մէկ զօրութիւն կրնան տալ իրենց երկրպագուներուն: Խաղաղ Պուտտայի ազանգաւորները տեւական բան մը չկրցին հիմնել, եւ սլաւութեան կողմէն մոռցուած են արդէն:

Ուրեմն, կրօնական ոգին քաղաքական մեծ դեր մը կատարած է ժողովուրդներու գոյութեան մէջ, որովհետեւ եղաւ միակ facteur, կարող՝ արագօրէն աղդելու անոնց նկարագրին վրայ: Անտարակոյս, անմահ չեն աստուածները, բայց կրօնական ոգին անմահ է: Ժամանակի մը համար թմրած, իսկոյն կը վերադարձնու երբ նոր աստուածութիւն մը ստեղծուի: Դար մը կայ, անիկա ներեց Յրանաային, յաղթական գլուխ ցոյց տալ զինուած Եւրոպային: Այստար՝ անգամ մըն ալ տեսաւ, թէ: Ի՞նչ կրնայ ընել կրօնական ոգին՝ որովհետեւ, նոր կրօն մըն էր որ կը հաստատուէր այն ատեն, եւ իր շունչով ամբողջ ժողովուրդ մը կենդանացուց: Աստուածութիւնները, որոնք նոր կը ծնէին, անշուշտ շատ դիւրաբեկ էին կարենալ զիմանալու համար: Բայց որչափ երկար ատեն տեւեցին, անոնք բացարձակ իշխանութիւն մը ի գործ դրին:

Հողինները կերպափոխելու համար կրօններուն ունեցած ուժը՝ միւս կողմէ, շատ վաղանց է: Հաղուադէպ է որ հաւատաւիքները ինքզինքնին պաշտպանեն քիչ մը աւելի երկար ատեն, ուժգնութեան այն աստիճանով, որ նկարագրը ամբողջովին կերպափոխէ: Երազը ցնդելով կը վերջանայ. քիչ վերջ քնաչըջիկը կը զարթնու եւ կը վերերեւի նկարագրին հին յատակը (fond):

Նոյն իսկ հաւատաւիքներու ամենագոր եղած ատեն, տոհմային նկարագրը կը ճանչցուէր միշտ այս հաւատաւիքները ընդունած ըլլալու եղանակէն եւ ծնցուցած ցուցակութիւններէն: Տեսէք միեւնոյն հաւատաւիքը Անգլիոյ, Սպանիոյ եւ Յրանաայի մէջ: Ո՛րչափ տարբերութիւն Բարեկարգութիւնը կարելի եղա՞ծ էր երբեք Սպանիոյ մէջ. եւ Անգլիա հաւատաքննութեան սոսկալի լուծին ենթարկուած զգա՞ց բնաւ ինքզինքը: Բարեկարգութիւնը ընդունող ժողովրդեան մէջ զիւրաւ չե՞ն նշմարուիր հիմնական նկարագրները ցեղերուն, որոնք՝ հակառակ հաւատաւիքներու քնաչըջութեան, պահած էին իրենց մտաւոր կաղմութեան զլխաւոր դերը:

Ժողովուրդներու քաղաքական, արուեստագիտական եւ զրական պատմութիւնը, իրենց հաւատաւիքներուն դուստրն է: Բայց այս հաւատաւիքները նկարագրը յեղանակաւորելով հանդերձ, իրենք ալ հաւատարապէս ու խորապէս յեղանակաւորած են անկէ: Ժողովուրդի մը նկարագրը, եւ իր հաւատաւիքները, անաւ ասոնք են իր

ճակատագրին բանալիները։ Առաջինը՝ իր գլխաւոր տարրերուն մէջ, անփոփոխելի է, եւ սառեցիւ այս է պատճառը, որ անիկա չզանազանիւր եւ ժողովրդեան մը պատմութիւնը միշտ միութիւն մը ունի իր մէջ։ Իսկ հաւատալիքները կը փոխուին, եւ արդարեւ անոնց փոփոխութեան պատճառաւ է որ, պատմութիւնը ա՛յնչափ տախնու վրայութիւններ կը նշանակէ։

Ժողովուրդ մը հաւատալիքներու վեճակին մէջ դոյզն փոփոխութիւն մը, իր գոյութեան մէջ կերպափոխութիւններու ամբողջ շարք մը առաջ կը բերէ։ Մենք նախորդ գլուխներէ մէկուն մէջ կըսէինք, թէ ի Ֆրանսա, Ժ.Բ. դարու մարդիւրը շատ տարբեր կը լուէին ժէ. դարու մարդերէն։ Անտարակոյս, բայց ի՞նչ է այս տարբերութեան ծագումը։ Միայն սա իրողութեան մէջ. թէ մէկ դարէն միւսը, միտքը Աստուածաբանութիւնէն անցած էր գիտութեան, բանականութիւնը դէմ յանդիման բերած՝ աւանդութեան, տեսնուած ճշմարտութիւնը՝ յայտնուած ճշմարտութեան, իմացումներու այս պարզ փոփոխութիւնով դարու մը տեսլերեւոյթը կերպափոխուեցաւ եւ եթէ ուզէինք հետեւիլ անոր արդիւնքներուն պիտի տեսնէինք, թէ մեր մեծ յեղաշրջութիւնը, ինչպէս նաեւ անոր յաջորդող հետեւանջները՝ որոնք կը մնան տանկաւին, կրօնական գաղափարներու բարեշրջութեան մը պարզ հետեւութիւնն են։

Եւ եթէ այսօր հին ընկերութիւնը կը դանդաչէ իր հիմերուն վրայ, եւ իր բոլոր հաստատութիւններուն խորագլխ սասանումը կը տեսնէ, պատճառն այս է որ անիկա հետզհետէ կը կորսնցնէ վաղեմի հաւատալիքները, որոնցմով մինչեւ դարդ ապրեցաւ։ Երբ դանդաք ամբողջովին կորսնցնէ, նոր քաղաքակրթութիւն մը՝ նոր հաւատքի մը վրայ հիմնուած, անհրաժեշտօրէն իր տեղը պիտի բռնէ։ Պատմութիւնը մեզի կը ցուցնէ, թէ ժողովուրդները իրենց աստուածներու անհետացումէն վերջ երկար ատեն չեն կրնար ապրիլ։ Իրենց հետ ծնող քաղաքակրթութիւններն ալ իրենց հետ կը մեռնին հաւասարապէս։ Մեռած աստուածներուն փոշիներէն աւելի աւերիչ, քայքայող բան չկայ։

Թարգմ. Մ. Վ.

ԿԻՆՍԱԿ ԼԵՊՈՆ

Գ Ե Ղ Ե Յ Ի Կ Ը

(ԲԱՆԱՍՏԵՂԾՈՒԹԻՒՆ)

Կ'ըսեն թէ դեռ ճշգրիտ, ճշմարիտ սահման մը չէ՝ տրուած գեղեցիկին։ Եւ թերեւս ա՛յս է բուն սահմանը։ գեղեցիկը չը սահմանուի։ Ես՝ գեղեցիկը կ'տեսնեմ ամէն տեղ, ամէն բանի վրայ։

* * Կ'տեսնեմ գեղեցիկը ձիւնի վեհաշուք սպիտակութեան վրայ, երբ արեւը առատօրէն կ'թափէ իր ճաճանչները հոն եւ աղամանդներու եւ բլբլներու համատարած շքեղութեան մը վրայ։ Կ'վառին ու կ'փալփլին լոյսի եօթներփեան բեկեկումները։ Արեւը, անհուն եւ վսեմ կապոյտին այդ շողշողուն աչքը, կարծես հրանուտ եւ վճիռ լին մըն է, որուն ճառագայթները հսկայ արտեւանունքներու պէս կ'երկնան, կ'հոսին երկրի վրայ — Ա՛հ, երանի թէ արեգին այդ հրահոսան ճոխութիւնը՝ իր փառքերը բարձունքներու վրայ միայն պատմէր եւ միշտ ձիւնային տեսարանները աղամանդներու եւ բլբլներու փոխարկէր, բնութեան սքանչելիքները սորվեցնելու համար վարը գտնուած մարդկութեան։ Ասի գեղեցիկ է՝ Կ'հրճուեցնէ բոլոր էութիւնս։ Կ'գիւթէ դիւ իր անպարագիր վեհութեամբը։ Ի՛նչ օգուտ, սակայն։ Ձիւնը կ'կոխկռտեն մարդիկ աղտոտ ոտքերով, ցիւխի կեանքը կը փռեն անոր տեղ կեանքի փողոցներուն վրայ։ Ամէնէն ազեղ զանգուած մը կ'ըլլայ ձիւնը, զրկուած իր բոլոր բնական յատկութիւններէն։ Մինչ անդին, հոն վերը, անկոխ սարերու վրայ հիանալի է դեռ Ձիւն — Գեղեցիկը, որուն վրայ կ'տաքնայ արեւը իր անճառելի եւ խորհրդաւոր նայուածքով, կը նայի, չկշտանար, անբիծ սէր մը կ'չնայլէ, անբիծ երկնքի պէս եւ կամաց կամաց կ'խրացնէ, կ'ընկուզէ Ձիւնի գեղեցկութիւնը իր կենդանի, իր հրային նայուածքին տակ՝ առանց բռնադատութեան։ Եւ կարծես կ'ըսէ մարդոց, մի՛տ վերը նայեցէ՛ք, տեսէք, ես ի՛նչպէս կը սիրեմ Ձիւն — Գեղեցիկը։ անարատ կ'մնայ ա՛յս այդ ընդարձակութեան մէջ, երկնքի թռչունները եւ լեռան գաղաններն իսկ մարդոց չափ չեն աղտոտեր ձիւնի գեղեցկութիւնը։

* * Կ'տեսնեմ գեղեցիկը ծաղիկներուն վրայ։ Սէրդ իր բոլոր արտայայտութիւններուն գոհացումը կը գտնէ ծաղիկներու կեանքին մէջ։ Կա՛ն ծաղիկներ, որ աչքերդ կ'հրապուրեն իրենց գոյնով ու թոյրով իրենց տեսքով։ Կա՛ն ծաղիկներ, զորս գգուել ու փայփայել կ'ուզես մատներովդ, հրեշտակներու ձեռքով հիւսուած թաւշներ են կարծես ատոնք՝ կակուղ եւ հիանալի։ Կա՛ն ծաղիկներ որոնց հոտն ու բոյրը կ'ուզես վայելել, բոլոր էութիւնդ խնկելու համար։ Կա՛ն ծաղիկներ, որոնց համը համոյրներով կ'առ-

նես, եւ ասոնք գեղեցիկ են բոլորովին, ըլլան ատոնք լեռներու վրայ, առուակներուն եղերքը, ածուներուն մէջ, թաղարներու մէջ, ամէն տեղ: Մարդիկ ա՛յնքան կ'սիրեն Մաղիկ — Գեղեցիկը, զոր կուգին արհեստով կաղապարել, եւ արհեստը կ'չինէ ծաղիկներ, որոնք, սակայն, միանգամայն կ'բացուին. ատոնց կոկոններն ու բաժակները ամուլ են եւ ստերջ. ատոնք համ հոտ չունին, չունին կեանք, ծաղիկի կեանքը: Փոշին ու արեւը կ'վնասեն ատոնց: Երկաթ թելեր են ատոնց ցողունները. երկնքի ցողը չիջնէր ատոնց վրայ. ատոնք չեն տեսներ այգուն լուսաբերը. ատոնց վրայ մեղուները չ'են թափը, թիթեռնիկները չ'են համբուրեր. ասոնք, եւ սակայն, մարդիկ կ'սիրեն կեղծը, կեղծ — ծաղիկը, եւ թերեւս այս է պատճառը որ բնական ծաղիկներն ալ կեղծիքով կ'սիրեն եւ կեղծ սիրոյ համար կ'գործածեն բնական ծաղիկներ ու ծաղկեփունջեր: Օ՛հ, սա ծաղիկները, սա ծաղկեփունջերը, տեսէ՛ք, աղբիւսներու մէջ նետուած են վատ ձեռքերով. գեղեցիկը անարգուած է: Մինչ կեղծը տուններու մէջ կ'փառաւորուի:

Իրաւ որ կարճ է ծաղիկի կեանքը. Բայց այդ կարճ կեանքին մէջ է Գեղեցիկը, որ միշտ կ'նորոգուի, կ'վերածնի, միշտ կ'գեղեցկանայ. . . Ի՞նչ կարժէ երկար կեանքը, երբ չէ՛ նոր ծաղիկ չափ, չէ՛ վերածնած՝ ատոր պէս, չէ՛ գեղեցիկ ծաղիկ նման:

Կ'տեսնեմ գեղեցիկը երաժշտութեան մէջ. Սրտիդ ամենէն խորունկ ալքը կ'յուզուի, ուղեղդ եւ ծուծդ կ'տաքնան երաժշտական թրթռումներով. հոգ չէ՛ թէ թովիչ չրթներէ հոսին ատոնք կամ ճարտար մասններու տակ հոգիացած աղիներու լարուածքէն եւ ոսկորներու շարուածքէն. հոգ չէ՛ թէ սոխակներ ու սարեկներ սարքեն երաժշտութիւնը կամ քամիներու եւ զեփիւններու մէջ լսես զայն. փոթորիկներու եւ մրրիկներու երաժշտութիւնն ալ ունի իր գեղեցկութիւնը: Եւ բնութիւնը բովանդակ երգ մըն է, հսկայական՝ գեղեցիկ ներդաշնակութիւն մը, որ կուգայ կ'պարօժէ ներսդ, խտացած ախեղերքը, Թախիծը երգել կուտայ մարդուն, յուզմունքը կ'երաժշտացնէ թաղուն ոյժերդ: Գեղեցկին հրաշքն է այս. երաժշտութեան մէջ, ձայնի եւ գործիքի հոգիացած եւ կինսգործուած ամբողջին մէջ ներդաշնակութիւնն է Գեղեցիկը. Դուն կ'զանես զայն խոխոջիւններու մէջ, դայլայլիկներու մէջ, գոռում գոչումներու մէջ, բոմբիւններու մէջ, որոտումներու մէջ, երգող բնութեան բոլոր անկիւններուն մէջ:

Գեղեցիկ է երաժշտութիւնը, ձայնը, ներդաշնակութիւնը, Ա՛հ, եթէ մարդ վրտնար շարունակ երգել, պիտի մեռնէ՞ր. արդեօք, վասն զի երգը չ'մեռնիր. երաժշտութիւնը կեանք մըն է անվերջ, կեանք մը անվախճան. Բայց մարդը կ'մեռնի. արդեօք չգիտե՞ր երգել, եւ սակայն կ'երգէ: Ի՞նչ կ'երգէ, ի՞նչպէս կ'երգէ:

Կ'տեսնեմ գեղեցիկը լուսնկայ երկնքի վրայ, լուսնի ոսկի

լոյսերուն տակ ողորդուած գիշերուան մէջ, ո՛ւր ծովու ցամաք, սարեր ու հովիտներ խաղաղութիւն կ'ըտերնէն. տիրապետող լուրջ լռութիւնը ճպտուներ միայն կ'վերաւորեն եւ ատոնք ալ կ'լուեն... ճաթիկէ ետքը:

Վայելա՞ծ էք գեղեցիկ լուսինը իր լման եւ պատարուն դէմքո՛ւ վը՝ կատարեկապէս խաղաղ ծովուն վրայ, դիտա՞ծ էք այդ համատաւրած լոյծը որ կալածես թէ ոսկիացած է համակ. ատոր բոլոր վէտ-վէտուսները բիւրաւոր, միլիօնաւոր լուսիններ կ'ստեղծեն աչքի մէկ քթթումով: Ծովային պայծառ հորիզոններու վրայ սեւեւա՞ծ էք ձեր աչքերը լուսնի տակ. զգացա՞ծ էք գեղեցիկը այդպիսի անխռով գիշերուան մէջ, Օ՛հ, պիտի ուզէիք գրկել զայն, պիտի տենջայիք ատով ապրիլ. «այս է կեանքը» «այս է գեղեցիկը» պիտի ըսէիք՝ Այո՛, պիտի ըսէիք, ի՛նչ գեղեցիկ է այս գիշերը. երանի թէ սա ծովը չմոնչէր, սա լուսինը չմաշէր, սա հորիզոնը չմթննար:

* * * Կ'տեսնեմ գեղեցիկը որ կ'ծնի նկարիչի վրձինէն, ճարտարապետի կարիկնէն, արձանագործի գրոցէն, բանաստեղծի գրչէն, մարդու էութենէն:

Կ'տեսնեմ գեղեցիկը մանաւանդ մարդու, այդ աստուածային պատկերին վրայ: Օ՛հ, ամէնէն հիանալի գեղեցիկն է ասի, ամբողջ զգացում մը, անծիր անարատութիւն մը, անհուն սէր մը:

Գեղեցիկը մարդու էութենէն կ'բղխի՝ մարդ՝ գեղեցկութեան հետ լմուած է. լաւ եւս, գեղեցկութենէն կ'ծնի մարդը: Գեղեցիկը սեռ չունի մարդոց վրայ: Երպիւրանդ ծաղիկ կ'նմանի ա՛ն. ամէն հասակի, ամէն տարիքի վրայ կա՛յ գեղեցիկը. կայտառ մանուկէն մինչեւ ծաղկած ձերունին գեղեցիկ են:

Բայց մարդիկ՝ մարդկային գեղեցկութիւնը չափերու մէջ կ'կաշկանդեն: Կ'սիրեն գեղեցիկ դէմքը, որու ետեւ ազեղ հոգի մը կայ եւ չա՛տ անգամ գեղեցիկ հոգիները չեն տեսներ ազեղ դէմքերու ետեւ:

Գեղեցիկ — սեռը ա՛յն սխալ բացատրութիւններէն է, զոր քծինքը ստեղծած է, չողորորթութիւնը որդեգրած է: Եւ ասիանքը նուիրագործած է: Թիրեւս չափազանց, պնդչիւ եւ անիր գեղեցկապե-տութեան մը սխալն է այդ, վասն զի գեղեցկութիւնը սեռ չունի: Կին — մարդու եւ այր — մարդու վրայ հաւասարապէս կ'արտափայլի գեղեցիկը: Անոնք փոխադարձաբար գեղեցիկ կ'տեսնեն զիրար:

Զօրաւոր — սեռը, սակայն, ակար է խկապէս: Եւ այս ակարու-թիւնը հոգեկան է բոլորովին, հոգեկան գեղեցկութեան ակարացումը՝ արուեստակութեան եւ պչրանքի փոխուած գեղեցկութեան առջեւ:

Հոգեկան այս վիճակին մէջ այլը կին — գեղեցիկը կը սիրէ. ո՛չ կ'սիրէ կինը, մարմինը. եւ կինը կ'սիրէ ո՛չ թէ այր — գեղեցիկը, այլ՝ արութիւնը. սխալ սէրն է այս, սխալ գեղեցիկը, որոնց ըմբո-

նումէն եւ զործադրութենէն կ'ծնին ի'նչ որ կ'թունաւորէ կեանքը, կ'քակէ տան սէրը, կ'մեռցնէ բնականը, կ'ոչնչացնէ Գեղեցիկը:

Ո՛րչափ հիանալի է մարդկային գեղեցկութիւնը, լիտան զի կեանքի գաղտնիքն է ա՛տ, ա՛յնչափ սգեղ է անոր աւերումները, իբր արդիւնք սխալ ըմբռնումներու:

Գեղեցիկը ամէն բանի մէջ ներքին յատկութիւն մըն է, կենսական ոյժ մըն է: Մարդու համար հոգեկան արտայայտութիւն մըն է: Բոլոր տիեզերքի վրայ ցոլացող գեղեցկութիւնը, Գեղեցիկէ մը կը ցոլայ: Աստուծոյ փշած կենդանի շունչը մարդու երեսին, գեղեցկութիւնն էր անշուշտ, հոգի - գեղեցիկը: Եւ միթէ մարդը ա՛յն աւտեն չաղե՞ղնար, երբ ալ հոգի չունի . . . :

Ի՞նչու, ուրեմն, մարդիկ չե՛ն սերեր դիակը, նոյն իսկ ամէնէն հրաշալի գեղեցկութեամբ չքեղացած էակի մը դիակը: Ի՞նչու:

*. Գեղեցի՛կ: Ի՞նչչափ խորունկ է տիրապետութիւնդ՝ Զիւնի վրայ՝ խոզմուռներով կ'լեցնես գանկս. հիացումով կ'ուժովցնես լանջքս. կ'թովես էութիւնս:

Գեղեցի՛կ: Ի՞նչչափ լեցունի է կեանքդ: Ծաղիկներու առջեւ կ'ննկես հողիս, տիրապէս հրալալէք մըն ես գուն. արեւը վերէն իր ճոխ եւ բոց գոյները կ'շալլէ, հողը վարէն իր թաքուն հիւթիւն ու նիւթերը կ'առատացնէ, ու ես բնական գեղեցկիւ պոյս կեանքին մէջ մխրճած կ'մնամ:

Գեղեցի՛կ: Ի՞նչչափ կենդանի ես դուն երաժշտութեան մէջ: Անշունչ իրերը կ'շնչեն քեզմով, մարդը նոր կեանք մըն ալ կ'ըզգայ երբ դուն քալես աղիքի մը, ձարի մը, օսկորի մը, փայտի մը, մետաղի մը վրայ կ'օխելով, երբ դուն համբուրես կարմիր լարի պէս չլթները: Ինձ հետ ամէն մարդ քեզ մոտիկ կ'ընեն, անլուր եւ անձառ աշխարհներ կ'փոխադրուին:

Գեղեցի՛կ: Ինչչափ պատկառելի է արտայայտութիւնդ: Դուն լուսնկայ երկինքին եւ լուսնկայ ծովուն մէջ օրօրեցիր զիս, կեանքիս ամէնէն հիանալի, ամէնէն սուրբ, ամէնէն կենսաւետ մէկ կէտը ընդլայնեցիր, տարածեցիր, սահմաններուդ մօտեցուցիր ինձի հետ եղար եւ հրճուեցուցիր զիս: Նորէն քեզ կ'փնտռեմ. ա՛յնքան պատկառելի ես:

Գեղեցի՛կ: Ինչչափ այլադան է իսկութիւնդ: Ո՛ւր որ ալ արտախալիս, միշտ հողիներու կ'խօսիս. անոնք կ'ըմբռնեն քեզ՝ Լեզուդ եւ նշմարդ հողին միայն կ'հասկնայ:

Գեղեցի՛կ: Ինչչափ անհուն է ծիրդ: Մարդկութեան վրայ կեանքն ես գուն: Ա՛հ, մահն ալ ես դո՛ւն այդ կեանքին . . . երբ սխալ կը հասկնանք քեզ մարդիկ: Ես՝ անմահ կեանքիդ զոհն եմ: Կ'վառիմ լապտերի մը պէս, կեանքի կայծս քու պարաբառութեանդ մէջ կ'ծի-թոտի: Օ՛հ, ի՞նչ գեղեցիկ է չմարել Գեղեցիկդ՝ կեանքի ծիրին վրայ:

“ՃՇՄԱՐՏՈՒԹԻՒՆ”Ը

“Ճշմարտութիւն”ը հաղիւ յայտնուած, հաշարաւորներու ձեռքն անցած է:

Յրանաացիները նոր տպագրութիւններ կը պատրաստեն: Անգլիացիները, այս անգամ առանց մտածելու անգլիերէնի վերածեցին “Ճշմարտութիւն”:

Ու Ձուայի վերջին գործը, որ իր վերջին ալ խօսքը պիտի մնայ, լիզուէ լիզու կը թարգմանուի, նմանը շատ քիչ անգամ տեսնուած փութկոտութիւնով մը:

“Ճշմարտութիւն” արդարութեան վերջնական յաղթանակէն աւելի, որ վարդապետական բան մը պիտի ըլլար եւ ո եւ է հրապոյցէ զուրկ, դարուս ամենէն մեծ խնդիրներէն մէկը կը շօշափէ. — Կղերը, կղերամոլութեան խնդիրը:

Իրաւ է որ Ձուայի այս գործը քիչ մը բռնադրօսիկ կերպով կապուած կազմաւորուած է, ամէնուն յայտնի խնդիր մը ունենալով իրեն հիմնակէտ, բայց իր ցոլացուցած ճշմարտութիւնները, լոյս հանած սաղայէլական վարպետութիւններն ու հնարքները՝ որոնց մէջ է արդէն գործին ամբողջ հոգին, կը գոցեն այդ պակասութիւնը:

Եթէ Տրէյֆիւս Ձինուորականութեան զոհն էր, Սիմօն՝ “Ճշմարտութեան” հերոս Հրեան՝ Կղերականութեան զոհն է: Բայց երկուքին ալ սկզբունքը մէկ է:

Քիչ մը ուշ մնացինք, բայց ատիկա պատճառ մը չէ որ բոլորովին զանց ընենք ամփոփում մը “Ճշմարտութիւն”էն, որովհետեւ առանց ատոր, կարելի չպիտի ըլլար բան մը հասկնալ Ձուայի վերջին խօսքէն:

Անշափահաս եւ գեղեցիկ սղայ մը, որ եղբօրորդին է աշխարհական դպրոցի մը հրեայ մէկ ուսուցչին, Սիմօնի, առտուան մէկը մեռած կը գտնուի: Տղան խեղդամահ եղած էր, կրօնական Միաբանութիւններէն մէկուն պատկանող անդամի մը կողմէ իր վրայ գործադրուած վայրագ բռնաբարումի մը զինադրել փորձած ատեն: Այս Միաբանութիւնը կղերական դպրոց մը կը վարէր, Սիմօնի վարած դպրոցին հետ մրցելով: Երբ սղուն մարմինը կը գտնուի, Միաբանութեան երկու ուրիշ անդամներն ալ ներկայ են, ասոնք լրացրի օրինակ մը կը գտնեն որ պլորուած եւ սղուն բերանը թիմուած էր որպէս զի չկարենայ պօսալ: Լրացրի կտորին մէջ տեսարակի վերնադիր մը կար, դպրոցներու մէջ գործածուածին պէս:

Տեսարակի այս վերնագիրը թէ աշխարհական եւ թէ կղերական դպրոցի աշակերտները ունին, միայն մէկ ծայրը նշան մը կայ, որ կը ցուցնէր թէ ո՛ր դպրոցինն է անիկա: Առաջին անգամ պլորուած

թուղթը եւ մեղապարտ կտորը գտնող միաբանը ծայրի նշանէն կը հասկնայ թէ ատիկա կղերականներու դպրոցինն էր: Ուստի անմիջապէս կը պատուէ այդ ծայրը եւ կ'ոչնչացնէ: Յետոյ, որպէս զի իրենց վրայ կասկած չգայ, կ'ամբաստանեն Սիմօնը թէ սպաննած է իր եղբորորդին, եւ տետրակին ուրիշ մէկ ծայրը տեսնուած անընթեռնի գրի մը շնորհիւ կը համուկն ժիւռին — որ հակահրէական շարժումէն բռնկած է արդէն — թէ ատիկա Սիմօնի սկզբնատառերը կը կրէր: Կրօնական Միաբանութեան բոլոր անդամները մէկտեղ կը համաձայնին, ինչպէս բրած էին իրենց զինուորական նմանները՝ Տրէյֆիւսի խնդրոյ մէջ, որպէս զի դատապարտել տան Սիմօնը: Ուսուցիչը կը դատապարտուի եւ Սատանայի կղզիին պէս տեղ մը կը դրկուի, ուր կը մնայ մինչեւ որ ժամանակ անցնելէ վերջը, իր անմեղութիւնը կատարելապէս կը ցուցուի:

Կորճիւ, որ ոճրագործն էր, ամէն բան կը խոստովանի եւ շատ չանցած իրեն արժանի պատիժը կը կրէ:

Ինչպէս կը տեսնուի, «Ճշմարտութեան» մէջ Զուլա իր հանգիստաւոր հաւատոյ հանգանակը կը պարզէ կղերականութեան մասին, որուն համար բսած էր Կամպէթթա. «Կղերականութիւնը անա թըռնալիս»: Երբ ամբողջ ազգ մը, վայրենի նախապաշարումէ մը մտրակուած, այնչափ առաջ կ'երթայ որ նոյն իսկ անմեղ մը կը դատապարտէ, պատճառը Զուլայի կարծիքով, Հոռմէական Եկեղեցիին ազնաւի ազդեցութիւնն է:

Քաղուած մը բուն իսկ իր բառերէն եւ խօսքերէն, զորս իր հերոսներուն բերանը դրած է, ամենէն աւելի սխալ կրնայ բացատրել իր հաւատքը:

«Ինչպէս եղաւ որ ամբոխին իմացականութիւնը բարձր չէր պարզ վայրենիներու իմացականութենէն: Ֆրանս, Հանր, հիմնադիրները ինքզինքնին պիտակից չէին ցուցուցած ժամանակի պէտքերուն, հրամայելով որ կրթութիւնը ասիէ վերջ, ձրի, պարտաւորիչ եւ աշխարհական ըլլայ: Այսօրուան ժողովուրդը երէկուան ժողովուրդին վայրագ նուաստացման մէջ ինկած էր արդէն...: Ուրիմն ի՞նչ եղած էր: Ի՞նչ թաքուն դիմադրութիւն, ի՞նչ ծածուկ զօրութիւն էր ան որ այսպէս զլացած էր այն մեծամեծ ջանքերը որոնք եղած էին բոլոր խոնարհները եւ տառապողները իրենց գերութենէն եւ խաւարէն դուրս հանելու համար:» — Ըստ Զուլայի՝ թշնամին, տգիտութեան ստեղծողը, Հոռմէական Կաթոլիկ Եկեղեցին էր: Այդ եկեղեցին էր որ՝ յամառ դործիչի մը համբերատար հնարքներով ճամբան դոցած եւ աստիճանաբար տիրած էր բոլոր այն թանձր միաբաններուն զորս ուրիշները փորձած էին քաշել ազատել իրենց իշխանութենէն :

Զուլա իր վերջին գիրքին վերջին դժուարներուն մէջ կը նկարագրէ այն հաղաթմեակը որ պիտի գայ, երբ կրթութիւնը ազատուի հոռմէական եկեղեցիին ազդեցութենէն: «Եւ հիմայ որ Հոռմ յաղ-

թուած էր, միաբանութիւնները մէջ տեղէն կը վերնային, եւ քիչ ատենէն Հպիտի մնար ժէզուիթ մը՝ մարդոց խորհուրդները մթաղ-նելու եւ անոնց գործերը խնդարելու համար, մարդկային բանա-կանութիւնը ազատօրէն կը գործէր . . . : Իրողութիւնը այն էր որ ժողովուրդը, հիմայ կըթուած ըլլալով, ճշմարտութեան եւ արդա-րութեան զիտակից ըլլալ սկսած էր»

Ու այն ատեն կ'ինն ալ ազատագրուած պիտի ըլլայ։—

«Կ'ինը, ազատած եւ մարդուն հետ հաւասար աստիճանի բարձ-րացած ըլլալով, սեռական պայքարը նուազ դառն պիտի ընէր»։ Ա-նոնք ազատուած էին Հռոմի եկեղեցիին ազդեցութենէն, այլ եւս ստորին աւելորդապաշտութիւններ չունէին, այլեւս կեղծ խոնար-հութիւն մը չէին ցուցներ քահանային առջեւ, այլեւս տառապողնե-րը չէին որոնք կ'երկրպագէին մարդոց առջեւ . . . :

«Պէտք էր գիտութիւն տալ կ'նոջ, զայն իբրեւ մարդուն հաւա-սար եւ ընկեր իր օրինաւոր տեղը դնելէ առաջ։ Ատիկա էր առաջին պէտք եղած բանը, մարդկային երջանկութեան էական պայմանը, որովհետեւ կ'ինը միայն ինքզինքը ազատելէ վերջը կ'ընար ազա-տել մարդը։ Որչափ ատեն որ կ'ինը քահանային ստրուկը եւ մեղսա-կիցը կը մնար, մարդը չղթաներու մէջ էր՝ անկարող ու եւ է առնա-կան եւ վճռական գործ ընելու»։

Ու ամենէն վերջը Զօրա գուշակի աչքով մը կը տեսնէ հռոմէա-կան եկեղեցիին կազմալուծումը՝ մօտ ասպազայի մը մէջ։

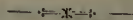
«Հռոմ կորսնցուցած էր պայքարը։ Յրանսա ազատուած էր մահուրէն, փոշիէն եւ կործանումէն որուն մէջ անյայտ կ'ըլլան կաթոլիկ ազգերը իրարու ետեւէ։ Անիկայ ազատուած էր կղերա-կան կուսակցութենէն որ իր երկիրը ընտրած էր իրեն գործելու ասպարէզ»։

Յրանսա նորէն ինքզինքին տէրը եղած էր։ Եւ եթէ յաղ-թած էր, ատիկայ միայն նոյն նախնական կըթութեան չնորհիւ ե-ղած էր որ իր գաւառի խոնարհները, նուաստները զուրս հանած էր, գերիներու սգիտութենէն, մահատու անասնութենէն որուն մէջ զարերով պահած էր զիրենք կղերականութիւնը»։

ՃԵՆՅԼՄԵՆ

Տեղի անձկութեան պատճառաւ ստիպուեցանք յաջորդ թիւին
թողուլ մեր սիրուած աշխատակիցներէն Ա. Նաւարեանի յօդուածը։

ՊԱՏԱՍԽԱՆ ՍԻՊԻԼԻՆ

« ՀԱՐՅՈՒՄ » ԻՆ ԱՌԹԻԻ

Մեր աննման գրագիրուհին՝ Սիպիլի բամբակի եւ մետաքսի մէջ փաթկուած քարերու տաքափ մը կը տեղացնէ գլխուս, որմէ զգածուելու իրաւունքներ ունենալ կը կարծեմ, մորթի զուրազրդիւ փափկութեան մը հեռեւանօք թերեւս:

Յարձակումը որ յառաջաբանի տեղ կը բռնէ իր Հարցումը սրտաճառարանող յոգեւածին մէջ, կոկիլէ elegant բանապրանք մըն է ինծի դէմ որովհետեւ քաջութիւնը ունեցայ « Հայու կնիկ » ը գրելու:

Ջարմանալի է. կամ ես չեմ կրնար կոր միտքս բացատրել եւ կամ — ինչ որ կը սիրեմ հեթաղքի — անոնք չեն ուզեր կոր հասկնալ զիս Բայց Սիպիլ ալ . . . օ՛հ, յուսահատեցուցիչ բան է այս:

Իր սեռակիցները չբմեղացնելու բուռն եւ աշխիւ ճիգերուն մէջ Տիկին Սիպիլ կը մոռնայ կամ անգիտանալ կը ձեւացնէ թէ ազատ զրիններուն մատուցուած յարգանքը իրմէ ակսելու էր գալ եւ իրեն պէս տաղանդաւոր գրող մը ոճագործի տեղ զինելու չէր ամեն աւանք որ չեն քաշուիր հրապարակու ըսելու ինչ որ շատերը ներքնապէս կը մտածեն հայ կիներու մասին:

Նետուած քարերը շատ վերաւորիչ կրնային ըլլալ եթէ չգիտնայի թէ որպիսի փափուկ ձեռքերէ կուգան անոնք եւ յետոյ, խիստ չփացած կզգամ ես զիս Սիպիլի trempe ը ունեցող հակառակորդուհի մը ունենալուս զոր հարիւր հիացողի հետ չեմ փոխեր:

Խելացի թշնամի մը ունենալու բաղդը ամենուն չէ տրուած, ահա ինչու տեսակ մը հպարտութիւն կզգամ երբ դէմս կանգնած կը տեսնեմ Սիպիլ մը որ ակնածութիւն եւ պատկառանք կազդէ միայն որքան իբրեւ զրող նոյնքան եւ իբրեւ կին:

Եւ եթէ երբէք — ինչ որ շատ կը ցաւիմ — վայրկեան մը համակարծիք չեմ գտնուիր իրեն հետ, պատճառը այն է որ ես՝ հայ կինը՝ ամենօրեայ ապրուած կեանքին մէջ ուսումնասիրած ըլլալ կը կարծեմ, մինչդեռ Յովհերու փափկախոս հեղինակուհին կը զիտեղայն . . . իր հայելիին մէջէն:

Կաւտեստութեամբ մը որ իր հողույ աղնուութիւնը ի յայտ կը բերէ, Տիկին Սիպիլ կը փորձէ պնդել թէ հայ կիները խօսիլ եւ սիրել զիսն այնքան որքան կուղէինք որ զիսնային:

Ճմարտութիւնը այս չէ սակայն, կը ներէ՞ք որ ըսեմ: Եթէ հայ բնկերութեան մէջ Սիպիլ մը եւ քանի մը իրեն պէս ուրիշներ կան, այլքանք բաւական չէ յուսուստութիւնս երեսիս զաբնելու համար:

Esthétique ի տեսակէտով կիներու ինչ արժէք ունենալը երբիկ

մարդոց տրուած է զխոնար, հետեւաբար շատ չեմ մեղադրեր զձեզ, Տիկին, եթէ ամեն կողմ վարդապետն կը տեսնէք դուք:

Իգական սեռին հանդէպ մեր ունեցած թերութիւնները մեր կիսերը միայն կրնան մասնանիշ ընել մեզի, ուստի մի՛ խլէք մեր ձեռքէն մեր կիներու վրայ մտածածնիս բարձրաձայն ըսելու մեր իրաւունքը:

Եթէ ես իմ փնադատութիւններու մէջ քիչ մը անվերապահ կերեւիմ, պատճառը շատ զիւրին է բացատրել, *Qui aime bien, châtie bien*, չէ՞:

Ո՞ւր գտնեմ ես Տօրա Տ'Իսթրիա մը որ իր սեռին ամբողջ պղտիկ կողմերը վեր հանէր էրիկ մարդու անկեղծութեամբ մը եւ երախտապարտ ըլլար ինծի՝ կիները աւելի հրապուրիչ տեսնելու փափաքիս համար:

Սիպլի, ընդհակառակը, սրտմտած կերեւի որովհետեւ տասը մատի վրայ համբուելիք հաղուադիւտ կիներով չեմ բաւականանար «*Հայու կնիկն*» ամբողջութեան վրայ գաղափարօ շտկելու համար եւ իմ համոզումս փոխել տալու զիտումով, կատարելէ թէ ընկերական սանդղակին ամեն ատիժաններուն վրայ եւ ամեն միջավայրերու մէջ գտնող կիները հաւատարմապէս չեմ ճանչցած, չեմ ուսումնասիրած:

Եւ իրողութիւնը՝ ենթադրուածին ձիշտ հակառակն է: Հայուհին թէ իբրեւ մայր, թէ իբրեւ կին, թէ իբրեւ սիրուհի, թէ իբրեւ քոյր, թէ իբրեւ կեանքի ընկեր մօտէն ճանչցած, սիրած, յարգած, պաշտած ըլլալու համար, տեսակ մը հեղինակութիւն ունենալ կը կարծեմ համեստաբար եւ ինչ ալ ըսեն՝ կարող չպիտի ըլլան դաւանանքս փոխել տալու եւ չեմ յիշեր քանի երբորդ անգամ ըլլալով կրկնելու թէ՛ հայ իգական սեռին մէջ հարիւրին ինըսունըննիկ այն տիպարներն են դուրս «*Հայու կնիկն*» ոչ-փաղաքուշ բացատրութիւնով որակած ենք ես, դուն, ան:

Սնտանելի պիտի ըլլար եթէ վերսկսէի նկարագրել ձեզի այդ լցրբ: Բայց թող ներուի այս անգամ ալ ինծի, զրական օրինակով մը միտքս բացատրել:

Հայու կնիկը ամենէն հիմնական առաքինութիւնները ունի՝ խնւաղի է ան, բարի, գեղեցիկ, պարկեշտ, աշխատասէր, խնայող, հաւատարիմ, հայու կնիկը կատարեալ մայրն է, կատարեալ ամուսինը, կատարեալ քոյրը, բայց ասոնց հետ մէկտեղ ամենէն անկատար կ'ընն է: Բատարանին ամբողջ աղէկ նշանակութիւն ունեցող ածականները կրնանք տալ իրեն բացի մէկ հատէն, *հրապուրիչ աւճականը*:

Մօտաւորապէս երկու միլիոն հայ կիներու մէջ 100 կամ 200 հատ իրաւցնէ հրապուրիչ կիներ կան եղեր, *merci*, այդ սկզբունքով ուրեմն ամեն հայերը հարուստ են որովհետեւ Մանթաշօֆ մը ունինք եւ կամ ամեն հայերս զբաւառ գիտենք որովհետեւ Գուրգէն ոսկե-

դարու լեզուն կը քէ է ու կը քէ է:

Ինքնախաբուծեան տեղը չկայ եւ ճշմարիտ գրականութիւնը այն է որ համայնքի մը պակասաւոր կողմերը ցոյց կուտայ եւ դանդաղ սրբագրել իր բանը գործը ըրած է:

Իտալուհին, Հելլենուհին, Անկլուհին, Փրանսուհին, մէկ օրուան մէջ չեն եղած այն հրապուրելի էակները որոնց վրայ կը հիանանք մենք՝ էրիկ մարդիկս:

Դարերով եւ դարերով մեզան թափուած է իրենց այդ հմայքը տալու համար, որքան կծու քննադատութիւններու եւ ինչ հեգնող քաջըտաւ քններու ենթարկուած են արդեօք իրենց արդի վիճակին հասցնելու համար:

Առաջին անգամ որ կը փորձեմ խնդրոյ նիւթ ընել հայուհին, ամենքը մէկանց վրաս կը թափին, անաթեմայ կը կարդան, կանխձեռն դիմ իբրեւ թէ Եփեսոսի տաճարը ես այրած ըլլայի՝ Բայց հոգ չէ՝ անշուշտ օրին մէկը Յիշեցային մէջ՝ ես ալ տեղս պիտի ունենամ... եւ Բրիգանթինի նախապիկային...

Թէ ինչ կը պակսի հայ կնոջ «հայու կնիկ» չըլլալու համար, չառ պզտիկ բան մը, ոչինչ մը որ ամեն բան է սակայն Հով մը, չգիտեմ ինչ մը, vernis մը, fini և du ghel - ghel, ինչպէս կըսեն Իգմիւրցիները:

Օրինակ մը:

Ասկէ տասն տարի առաջ, Շնչլի՝ գուլպայի գործարան մը հաստատեցին քանի մը հայ գաւառացիներ որոնց զբաղիրը եղայ ժամանակ մը ուրկէ՝ կատարեալ պիտակցութիւն մը անցած դարձածին վրայ Ամենէն կատարելագործեալ մեքենաները բերել տուինք Եւրոպայէ ինչպէս նաեւ ամենէն մարդուած գործաւորներէն քանի մը հատ եւ գուլպաները շինուիլ սկսան: Գործարանին արտադրութիւնը պարզապէս հիանալի էր հիւստուածքի, ճաշակի եւ տրիւնուութեան տեսակէտով: Շիտակը այդքան կատարելութիւն չէր սպասուել:

Մէկ կողմէ գուլպաները շինուեցան ու շինուեցան: Պէտք եղածները ամենքն ալ պատրաստ էին մեր գուլպաները հրապարակ հանելու համար:

Եւրոպացի քոմիսիօնէրներ պարզապէս epatés եղան մեր արտադրութիւնները տեսնելով:

Արդէն շինուածները արդուկուեցան, ծալլուեցան, կապուեցան դոյնզգոյն ժապաւէններով, մինակ տուիներու մէջ զրուելու էին ծախու հանուելու համար:

Մինչեւ այդ վայրկեանին Օրօգտի-Պաքն անգամ պիտի վարանէր տեղական այդ գուլպաները Եւրոպայէն եկածներէն զանազանելու համար, այնքան յաջողուած էին անոնք:

Բայց, օ՜ դժբաղդութիւն, հոս դարձուցին հոն դարձուցին մէկ կերպով չի կըրցան տուիներուն մէջ տեղաւորել զանոնք ինչպէս են

եւրոպականները:

Այդ ծալուածքին եւ այդ կապուածքին մէջ mastoe բան մը կար, աչքի գէշ զարնող, եւրոպայէն եկածներուն չիքը չունէին, անոնց հոսիլը:

Նոյն խակ այդ տուփադրութեան գործին համար աղջիկ գործարարուհիներ կանչեցինք, նորէն չեղաւ:

Մեր գուլպաները ամեն տաք քիմութիւնները ունէին — եթէ երբէք գուլպաներն ալ առաքինութիւն կրնան ունենալ — սակայն վերջին հիւն կը պակսէր իրենց եւ այսպէս ալ եղաւ մինչեւ ետքը: Ասոր համար փապրիֆան զոցուեցաւ: Այսպէս ալ մեր կիները ունին ամենէն հիմնական առաքինութիւնները բացի այն չզրտեմ ինչէն որ բանի մը փուն է, ճիշտն, հիւն:

Գիտնալով հանգերձ որ շատերուն աչքին գէշ պիտի երեւնամ, մանաւանդ Սիպիլին, չպիտի կրնամ երբէք դադրել կրկնելէ թէ ժաւ մանակները չեն ներեր այլեւս որ հայ կինը շարունակէ ըլլալ ինչ որ էր մընչեւ հիմայ: Ներքայումը որ մեր բարքերուն մէջ մտաւ, զեղեցիկին ճաշակը որ ամենուս քով քիչ շատ կայ, եւրոպացիներու հետ մեր շարունակական յարաբերութիւնները կը պահանջեն որ այսուհետեւ մեր կիները աւելի չիք ըլլան, աւելի կենցաղապէս, աւելի հրապուրիչ:

Փիլիքասիան զեղեցիկութիւնը, քանի մը լեզու խօսիլը, դաշնակ զարնելը, ծանր, սուղ արգելադրուիչ ունենալը բաւական չեն կին մը հրապուրիչ ընելու համար: Շարժուածքի, խօսուածքի, նիստ ու կացի անանկ տեղադրութիւններ, անանկ միջնութիւններ կան որ կը դանդաղեն զքեզ նոյն խակ ամենէն զեղանի կնոջմէն:

Անճախական յիշատակ մը: Պօլսոյ մէջ գիշեր մը հրաւիրուած էի ջոջի մը հացկերոյթին: Ճիշտ քոփս նստած էր Տիկին * * * որ մայրաքաղաքին ամենէն զեղեցիկ կիներէն մին ըլլալու համբաւը ունի: Հարուստի մը աղջիկը ըլլալէն ետքը, հարուստ սեղանաւորի մըն ալ կինը եղած էր: Մէկ կողմ ձգեցէք որ ոչ դանակին գործածութիւնը գիտէր եւ ոչ ալ պատասխադողին բայց combler հոն էր որ պատուի միջոցին նաբինջ մը սկսաւ սակել . . . ձեռքով եւ ամեն անգամ որ քառուքը մատնելն ի վար կը վազէր, իր նուրբ, կրծուելիք չրթներովը, կը լլուրձաւէր պանոնք: Հմայաթափութիւնս կատարեալ եղաւ այդ տեսարանին առջեւ եւ թերեւս այդ օրէն միտքըս դրի «Հայու կնիկ»ը գրելու:

Ուրեմն, Տիկիններ, մի բարկանաք, եթէ քիչ մը կը ծանրանամ եւ կը շատախօսեմ այս նիւթին վրայ: Հոգ չէ, այսպանեցէք զիս անիծեցէք, քաշքշեցէք, բայց յանուն Աստուծոյ, մատուրնիդ մի լլկէք: Ընկերակիսն ամեն պարագաներու մէջ, կեանքի ամեն վայրկեաններուն, ենթադրեցէք թէ աղջիկսեսի կեղւէք կոր եւ այնպէս մը վարուեցէք որ զմայրենիդ ըսէ — «Ի՞նչ շնորհալի կին է»:

Շնորհակալ ըլլալով Տիկին Սիպիլի որ իր յառաջարանովը պա-

տեսութիւնը կընծայէ ինծի սնուած մը եւս այս կարեւոր խնդրոյն վրայ զրկուել, կանցնիմ բուն իր հարցումին որ օրուան խօսակցութեանց նիւթը պիտի ըլլայ սպահովապէս զրական աշխարհին մէջ:

*
* *

Որո՞նչ են այն երեք գլխաւոր յատկութիւնները զորս պիտի փնտռէի: ձեր կնոջ վրայ, եւ որո՞նք զորս պիտի ուզէիք տեսնել ամէն կնոջ վրայ:

Քիչ մը միտ՝ մարմնոյն ամեն կողմը, բաւական խելք գեղեցիկ գլխի մը մէջ եւ շատ սիրտ աղւոր կուրծքի մը տակ:

Ահա՛ ինչ պիտի ուզէի որ ունենար այն էակը որ ձեռքը ձեռքիս մէջ մոռնալով պիտի փափաքէր գիտնալ թէ երկու հոգի ինչպէս կը ծերանան... մէկ բարձի վրայ:

Գաւով միւս բոլոր հայ կիներուն եւ պիտի ուզէի որ անոնք ունենային Ռէքամիէի գէմքը, Կուսնեկիայի սիրտը եւ Սիպիլի միտքը:

Յ ԱԼՓԻԱՐ

Ի Ր Ի Յ Կ Ի Ն Ը

Ա

Չոր ու ծարաւ ձոր մը էր իր բացը մնացած խիճ — անկողինովը կը բաժնէր դիմադէմ երկու թաղերը իրարմէ:

Հանրապետաց թաղին մէջ հինգ տարուայ նոսրահոսութենէ վերադարձող ճահիլի մը ժառանգութիւն առիւ դերապրոպիտ աստիճանի մը հասած ուրախութեան իայթիւնները եւ խոշոր թմրուկին դաւաճողունքները ասուր արձագանքներով կը կրկնուէին ապրի թաղէն եւ չփոթ դանդաղները անգամ մըն ալ ետ կը դառնային կայթուցներէ մղեղնած մարդոց երեսին, հնգնանքի մը պէս:

Դիմացի խօլ աղաղակներէն վրդովուած անշուք անակին դուրը կը բացուի, դեռապի հարս մը կանգնած հոն մէկ երկու վայրկեան կը դիտէ հարեւան թաղին զուարթ իրաւանցումը եւ կաթ մը արցունք կը թրթռայ թաղթիչներէն դար վար...:

Դուրը խփելով ետ կը դառնայ ու կը նետուի ներսը պատու մօքը ծունկերուն վրայ, որ բուրդի սանալին երկաթ ատամներուն վրայ բուրդի ձերմակ քուլաներ կը քլքաւէր:

— Դուն եղար պատճառը իմ դժբաղդութեանս, ի՞նչ պիտի ըլլամ ես, ըսէ՛ տեսնեմ, էհնէ՛. . . ո՞վ պիտի պաշտպանէ դիւ, ո՞վ պիտի հոգայ երկու պղտիկներս:

Հիմա արցունքները վար կը թափէին քո՛ւս բուն, նուա՛ր հատիկներու պէս, խոշոր մեղրիկ աչքերէն եւ չփացած դաւիթ անպար-

տըկելի հեկեկամքներէն կ'ելեւէջէր կուրծքը եւ երբ ծերուկ կիներ
դըռւմը դադրեցուցած իր կոնճմտած մատներով անոր մաղի առաստ
հիւսքերը կը շոյէր ու կը ջանար սափկճուկ խօսքերով հանդարտե-
ցնել, վշտամած սիրտը փոխանակ հէյրնտելու ալ աւելի կը զուգը-
ռար եւ սրտակեղեք կեղերջանքով մը լալազին տրտունջներ զուրս
կուտար:

— Դէմի թաղի Սեղրասիւր զիս խենդի պէս կը սիրէր, ուրիշ մայ-
րեր երնէկ կուտային ինծի՝ անոր պէս ճարպիկ ու բազրաւոր աղու
մը սէրը վաստկելուս համար, բայց դո՛ւն, ժամու եւ տիրացուի մո-
լի, ուղեցիր որ ձրմած, գունաթափ, անճարակ տիրացուի մը կիներ
ըլլամ, ամէն բան պատմելով լացի ծունկերուդ վրայ՝ հիմախուան
պէս, բայց դուն պահանջեցիր որ մեռցնեմ սիրտիս բոլոր զգացում-
ները, մայրս էիր, համակերպեցայ: Այն օրէն կ'սկսէր արդէն իմ
զգեազդութիւնս, եւ Սեղրասիւրն ալ՝ որ յուսակտուր հեռացաւ երկ-
րէն . . . բայց ի՞նչ եղաւ, տիրացուն տէրտէր շինեցիք՝ առանց ինծի
բան ըսելու, դուն իմ կողմէ հաւանութիւն յայտնեցիր եւ զիս համու
զելու համար բսիր թէ՝ «Իրեցիկն պիտի ըլլաս, ամէն տեղ քեզ պիտի
յարգեն, ժամուն մէջ բոլոր կիները ակնածանքով եւ պիտի ջաշուին
եւ մեռնելէդ վերջն ալ երկինք պիտի երթաս . . . » Տէրտէրը վախ-
ճանեցաւ, երկու անտիրական զաւակ ժառանգ եւ իմ ալ ոռքերս
մշտապէս կապուած թողլով: Ի՞նչ պիտի ընեմ եւ իրեցիկնութիւնը,
ո՞վ պատառ մը հաց կուտայ իրեցիկն ըլլալուս համար, կամ զա-
ւակներս առանց հացի եւ հազուստի կընա՞ն մեծնալ իրեցիկնի զա-
ւակ ըլլալնուն համար: Ի՞նչ վայ կարդամ, որո՞ւ զիմեմ, այսպէս
յաւիտեան այրի ու սգաւո՞ր պիտի մնամ, սեւերու եւ արցունքնե-
րո՞ւ մէջ պիտի անցնեմ պուպուկ կեանքիս օրերը, այս չորս պատե-
րուն մէջ մինչեւ ե՞րբ պիտի տեւէ այս նորօրինակ բանտարկուծիւ-
նը: Դեռ քսան — քսաներկու տարեկան քա՞նի սաժանելի տարի-
ներ պիտի սպասեմ ակոսն ակոսայիս վրայ սեղմելով, որպէսզի մա՛ր
գայ զիս ազատել այս մահատիպ մեռաւորութենէս: Ու եթէ երբեք
օր մը ըլլայ որ դուն ինձնէ՝ առաջ մեռնիս՝ ո՞վ պիտի պաշտպանէ
զիս աշխարհի փորձանքներուն դէմ, մարդոց բամբասանքին դէմ, —
ո՞վ գիտէ ի՞նչ ազտոտ դրօշարտութիւններ չի պիտի գտնուողարտել
պատիւս, եւ ես այսպէս մշտաչարչար մարտիրո՞ս մը պիտի ըլլամ
մարմինով ու հոգիով ա՛լ, անմեղ զաւակներովս ալ: Այսքան կա-
նուխ հրաժեշտ տալ կեանքին, աշխարհին, ապրող բնութեանը եւ
բանտ մը շինել ու մէջը մտնել, անոր մուծ ու մզլոտ պատուհանէն
դիտել բնութեան բեղուն կեանքը, մաշիլ ու չի մեռնիլ. ի՞նչ քան
զփոխեմ, ցաւալլուկ զրկանք . . . : Տէրտէրը մեռաւ, ա՛լ հարամ է աշ-
խարհը անոր կնոջը համար, եւ ինչո՞ւ այսպէս պիտի ըլլար, ի՞նչ եմ
ըրեր ես: Փոխանակ ասոր՝ աւելի լաւ չէ՞ր որ օրէնք դնէին մեռնող
քահանային ողջ կիներն ալ մէկտեղ թաղելու, քանի որ անոր սիրտը

ազատութիւնը կը բանտարարէին կը թաղեն արդէն . . .

Ո՛հ, ի՞նչ պիտի ըլլամ ես, ըսէ՛ Էննէ՛, մինչեւ վերջը տոկալու համբերելու արիւթթիւնը պիտի ունենամ, եւ միթէ չի՞ պիտի գտնուին քսու հոգիներ որ մուրի մէջ սեւցնել տւեն անունս, պատիւս, գաւազներուս պատիւը, եւ որո՞ւ թիկունքին պիտի կռնիր, երբ օր մը դուն ալ այլ եւս զովս չըլլաս »

Այսպէս դեռահասակ այրիին վշտազեղ սիրտը յորդ պոռթկումներով կը պարպուէր, առաջին անգամն էր որ հինգ տարիներէ ի վեր ներսի դին կտոցուած մաղձը դուրս կը ժայթքէր արանջագին՝ մօրը երեսին՝ Հինգ տարի կար որ կարգուած էր իր չի սիրած մէկ տիրացուն հետ, մայրը գրեթէ բռնի պսակել տուած էր զինքը, տիրացուն ապա տէրտէր . եղած էր եւ ութը ամիս կար որ նորընծայ քահանան վախճանած էր՝ պլշտկուն հիւանդի մը հոգեւոր վերջին պարտքը կատարած տունն ինչո՞ն ալ վարակուելով ախտէն փառաւոր թաղում մը եղած էր։ Առջի օրերը քիչ շատ ամէն մարդ կարեկցութիւն ցոյց տուած էր դեռատի եւ դժբաղդ իրեցկնոջ, եկեղեցիի միւս քահանաները մէկ երկու ամիս իրենց հաւաքած ժամոցէն, պաղիէն մատ բաժին հանած էին եղկելի ընտանիքին բայց հեմա ալ շատոնց է որ երես դարձուցած են իրենց բոլորն ալ, բոլո՛րն ալ . . . Եւ տէրտէրի յիշատակէն կը մնար իրեն՝ հէք կնոջ՝ ամենէն դժնդակ լուծ մը, անուր մը իր ոտքերուն պլլուած, — այրի մնալու եւ մեռնելու պարտականութիւնը։ Այնքան դառնահամ ու կոկծալի հառաջանքները, զոր կուլ տուած էր, այլի արցունքները՝ զոր ինքն իր մէջ ծծած էր, սպունգի մը պէս, հիմա դուրս կը քամէր մօրը առջեւ՝ իր սիրտին առաջին ու միակ սիրածին պանդխտութենէ վերադարձին առթիւ։

Եւեղճ մօրն ալ սիրտը կը ճմաթկուէր՝ սուգի եւ լքումի մէջ թաթխուած իր միածին աղջկան անսիրտ վշտակրութիւնը տեսնելով։ Բարի, աստուածավախ կին՝ իր ճօխ հաւատքէն կը ջանար մասնիկներ ներմուծել իր թուլակրօն աղջկան, ամբարիշտ հոգեւոյն մէջ, կուղէր հասկցնել անոր թէ համբերատար ինքնազրկանքը աստուածահաճոյ առաքնութիւն մըն է։ Բայց ի՞նչ օգուտ, ընդզուով ըմբոստ ու անզուսպ մտածումը՝ երկար վարանումներէ ետքը՝ վերջապէս անգամ մը արտաբերուած էր, եւ մօրը կրօնական ըմբռնումներուն բոլոր բորբոսած պալարները չէին զօրեր աղջկան վրդովուած սիրտը անդորրացնել։

Սուգի այդ խաղաղիկ անակը այնուհետեւ շարունակական կազի ու տրտունջքի սուռն մը եղաւ։ Շատ լացին մայր ու աղջիկ, պղտիկներն ալ։

Ք

Մայիսի գեղեցիկ առտու մը, մեր այս պատմածէն երեք տարի ետքը, երկու սիրուն պալտիկներ պարտէզի մը մէջ երկու քով քով

ծառի ճիւղերէն կապուած օրրոցի մը շուրջը կ'ոստոտէին զուարթ ու անմեղ, ճնճողկներու ձագերուն պէս, որոնք վերը սողապահւս ոստերու ընդլուծուած բոխին մէջէն իրենց զմածին ճողողումներով խնկարոյր մթնոլորտը կը բեկրեկէին: Ասոնցմէ մեծը եօթը տարեկան աղջիկ մը եւ պզտիկը չորս տարուան տղեկ մը իրարմէ որոշ հեռաւորութեամբ դիւք բռնած մեղմիկ սատանումով իրարու կը զրկէին ծաղկեակար բեհեզով քօղարկուած կախօրրանը, որուն մէջ 7—8 ամսական երեխայ մը կը ճօճար կարծես հեշտին երեւումը տեսական ընելու համար միայն, կ'զգա՞ր թէ քնանալուն պէս օրօրումը պիտի դադրեցուէր: Թռչնոց դայլայլին մէջէն կ'որոշուէին մանկական քներգի մը եղանակաւոր խաղերը, զոր իրենց օրօրոցէն իսկ սովորած էին:

Պաղչան կապեմ կախօրան

Ուռիին շուքերը վրան

Գան ծառի մանար պիւլպիւլ

Պիւլպիւլներուն բունը կ'առնիս վրան...

Կանաչ ու ծառախիտ պարտէզին անորին շուրջը անհամաչափ դառիվայրով մը կ'երթար մինչեւ վարի ձորը, եւ որուն վերի ծայրն ալ ծառերու կանաչ ու ակնահաճոյ չաղապատումին մէջ կորսուած սիրուն տան մը պատուհաններէն մէկուն յետեւ հրճուանքով կը դիտէր դեռատի կին մը այս չքեղ տեսարանը:

Իրիցկինն էր անկա:

Մօրը մահուան սուղէն չելած տնակւելին, ամուսնացած էր Սեդրակին հետ, որ առաջէն չի դոհացուած սէրէն ետքը աւելի բուն խանդով հետամտած էր իրեն, ու երբ հայ եկեղեցին մերժած ու ուժգին հակառակած էր վախճանած տէրտէրին կնոջ կրկնամուսնութեանը, այն ատեն դուռն էին բողբոջական պատուհլի մը՝ որ վերանորոգուած քրիստոնեայ շահելու տենջէն փռւթացած էր սպառնալի փարախէն մոլորած այս զոյգը:

Բաղաքին մէջ այդ ատենները առաջնորդ չի գտնուելուն եւ փոխանորդն ալ թոյլ մէկը ըլլալուն համար չէր խափանուած եկեղեցական այդ դեղձումը, թէեւ բանադրանք կայդացուեր էր տաճարէն, թէեւ ռաթիկ խուժանը գայթակղած եւ ցոյցեր սարքած եւ նոյն իսկ ատեն մըն ալ անարգելական հալածանքով մը մէկուսացուցած էր զիրենք հասարակական վայրերէ:

Ինչ փոյթը սակայն իրենց, Սեդրակը պանդխտութեան մէջ անցուցած իր դորձաւորական վաստակալից կեանքին մէջ առիթներ գտած էր գիշերային լսարաններ յաճախելու, ուր կ'ուրբ-բրդիւճ լսած բաները վրիճը քիչ շատ մերկացուցած էին թունդ հաւատալիքներու կաշկանդումներէն: Իսկ Իրիցկինը հասակին թարմ ու զեղուն առուզում թեանը մէջ կրած գրկանքին փոխարինութիւնը այսպէս քիչ մը մեղաւոր վայելումով յադեցնելու մէջ հաճոյք կ'զգար եւ իր չի սիրած

փերնաւորին սմբած յիշատակը հերձուածող լքումի մէջ ջնջելով
գոհունակ վրէժխնդրութեամբ մը մտածել իսկ չէր ուզեր անցուկ
մոռցուկ օրերուն եւ իր նուիրական ստանձնումին վրայ: Տէրաէրէն
մնացած կենդանի յիշատակները, աղջիկն ու տղան, իր անխառն եր-
ջանկութիւնը վրդովելու բնոյթը չունէին: Զորին ասդին կեանքը
չառ հաճելի եղած էր, այս նոր տունը հարուստ էր ամէն բանով
մանաւանդ սէր կար հոն, որ ամէն բան կ'արժէր:

Մինչեւ այն ատեն ուրախութեան բաբախումներ ունեցած էր
կուրծքը, սարժանքի խայթումը ծիւ չէր տուած հոն եւ կրած սրտա-
բեկութեանց հետ մոռցած էր նաեւ զրժումին բնական հետեւանքը
եղող տաղնապն ալ: Այս նոր միութենէն հաւանք մ'ալ էր ունեցեր,
երջանիկ էր, չա'տ երջանիկ:

Պարտէզին մակերեսը հիանալի վէտփէտումով մը հեզիկ կը ծա-
ծանէր հովի անդգալի շունչէն, երկու տղաքը դադրած էին օրրելէ,
կախօրրանին մէջի մանկիկը քնացած էր եւ իր ջինջ քնէութեան մէջ
այնպիսի թովիչ ձգողութիւն մը հազած էր որ նոյն իսկ պղախկ տը-
ղուն ցանկութիւնը շարժեց եւ հիացումի շառաչուն համբոյր մը
խեցձանորմէ:

Բայց միւս քոյրը իր տարիքին անվայել թթուութեամբ մը երե-
սը փոթեցած՝ վէս ու լուրջ՝ եղբօրը թեւէն բառութեամբ քաշեց
ըսելով.

— Փի'ս, ինչո՞ւ համար պապեր, թո՛ւ թո՛ւ, երեսը մեռոն չիկայ
... աղաո՛տ է ... :

Եւ պղախկ մեղանչողը՝ առանց ի՞նչ զգալը գիտնալու՝ սկսաւ
բարձրաձայն լալ եւ չո՛ւտ չուտ թքնալ, որպէս թէ կծու բան մը
լեզուին ծայրը կճէր, վասն զի քոյրը գեռ պոկունքը պզգանքով ծու-
մուած իրեն կը նայէր խստիւ:

Մայրը, որ վերէն կը տեսնէր մանկական այս պարզամիտ անցու-
դարձը, չէս գիտեր ի՞նչ զգաց յանկարծ որ գոյնը գեպի գեղին եղաւ,
իւ երակներուն մէջ սարսուռն բանի մը սահիլը զգաց, պահ մը եղեռ-
նական տենջը ունեցաւ այդ թունաւոր խօսքը արտասանող կոկոր-
դը երթալ սեղմելու իր մատերուն բոլոր ուժովը ... բայց ինքն ալ
երկիւնը մանկիկը քնացուցած ատեն երբ համբոյր մը պատրաստած
էր չրթունքին ծայրը՝ մէկէն ի մէկ ետ քաշուեցաւ, մանկական այդ
անդիտակ խօսքերուն սպաւորութեանը տակ էր:

Այնպէս ետեւ հոգեբանական ի՞նչ փուլերէ անցաւ երբեմնի ի-
րեցիկով մըրկակոծ հոգին, ի՞նչ տաղնապալի դիչերներ անցուց՝ ուր
մղձաւանջային ցնորքներու մէջ մօրը, տէրաէրին ուրուականները
դինքը կ'աճարեկէին, եւ ամուսինն ալ ո՛րքան ընդունայն դիմում-
ներ ըրաւ երեսան հայ աւագանի մէջ մկրտելու համար՝ պատմելու
հարկ չիկայ, միայն ըսենք թէ՝ երանաւէտ տանը մէջ արտօմութիւն
ու խռովքը սպրդած էր, որ իրենց յարաճուն ճնշումին տակ վերջա-

սկէս նուաճեցին Իրիցկինոջ խղճահար հոգին :

Չենք գիտեր ի՞նչ ուժ էր եւ ո՛ւրիշ եկաւ այն՝ որ դասալիք Իրիցկինը՝ այնքան առոյգ ու կայտառ՝ մէկէն ի մէկ մահուան գիրկը կործնեց: Այդ վաղահաս մահը երկնային արդար պատահասի մը պիտի վերադրէր ժողովուրդը, եթէ իրեն հարցնէինք, կամակոր ժողովուրդը որ անողոք խստութեամբ մը զլացաւ իր դերեղմաննոցին մէջ ուր մը հող չնորհել այդ բանադրուած ու պարտաւանջ կնկան, որ մահուան ճգնաժամերուն մէջ իր քամբաղդ էրկան ձեռքը սեղմելով պաղատած էր, կրակոտ արցունքներով պաղատած որ գէթ մարմինը իրեններուն քով ամրութեւնէր:

Իր հողակոյար բողոքականաց լերկ դերեղմանատան մէկ աչքի զարնող անկիւնը դեռ մենաուորիկ կը մնայ, հակառակ էրկան այնքան ջանքերուն, Մաշտոցները, եւ Մխիթար Գօցերը պրտակուան, նոյն իսկ էջմիածնի Աթոռակալին ըրած դիմումին:

ԳՆԷԼ

Լ Ր Ա Ք Ա Ղ

ՄԵՐ ԿԵԱՆՔԷՆ

§§ Երբորդ անդամ բլլալով Գաւառ. ժողովոյ երեսփոխանք թէ եւ ի նիստ հրաւիրուած էին ամսոյս 14 ին յԱյդ. Աւաջնորդաբան, սակայն դժբաղդաբար նախորդ հրաւերներուն պէս սպարդին մեայ այս երբորդ հրաւերն ալ որու պատասխանած էին հազիւ մի քանի երեսփոխաններ, մինչդեռ մեծամասնութիւնը՝ անտարբերութեամբ մը՝ որու շարժառիթը անյայտ կ'մնայ մեզ, հրաժարեալ կ'նկատէր ինչպիսեւ, Այս վիճակին հանգէտ ուրիշ բան չմտալ բայց միայն գործադրել օրէնքի տրամադրութիւնը, այն է լուծեալ համարել Գաւառ. ժողովը եւ իրաց վիճակը Պատրիարքարան տեղեկագրելով անկէ հրահանգի սպասել, նոր եւ ամբողջական ընտրութեանց ձեռնարկելու համար:

§§ Ս. Ստեփաննոս եկեղեցւոյ Հոգաբարձութիւնը, ինչպէս գրեցինք մեր նախորդ թիւով, եկեղեցւոյ հասոյթէն Տնաեռ. խորհրդին յանձնած է 45 ոսկւոյ չափ զումար մը զոր 100 ոսկիի լեցնելու պիտի ջանայ մինչեւ իր երկամեայ պաշտօնավարութեան չըջանի լրումը. Հոգաբարձութիւնը այս վճարումը կ'ընէ ոչ թէ իբրեւ պարտք, այլ իբր արդիւնք իր չըջանայեաց եւ տնտեսագէտ մատակարարութեան որու չնորհել եկեղեցին ո՛չ թէ բեռ մը կըրլայ ազլ. սնտուկին ինչպէս եղած է անցիակի մէջ մի քանի Հոգաբարձութեանց օրով այլ ընդհակառակը հասոյթի աղբիւր մը կ'զտնայ:

§§ Արժ. Տ. Կարապետ Վ. Տէր Կարապետեան Չտոկալիան տոներէն յետոյ անցեալ չարաթ օր Սպրիլ 12, մեկենեցու քաղաքէս

դէպի Սիւս ուր հրաւիրած է զինք
իր հոգեւոր ծնողը Կիլիկիոյ նո-
բնտիր Կաթողիկոս Ամեն. Տէր
Սահակ Սրբազան:

§§ Կրթասէր Ընկերութեան
սարքած Զրօսանանդէսի տոմսակ-
ներու հասոյթը եղած է 69 ոսկի
126 դրշ. ընթացիկ. ծախքը եղած
է 23 ոսկի 158 դրշ. զուտ շահ
45 ոսկի 145 դրշ. պիւֆիէի հա-
սոյթ 2 ոսկի — Այս առթիւ փա-
վագելի էր նաեւ գիտնալ թէ
ինչ հասոյթ գոյացաւ Ազգ. Հի-
ւանդանոցի եւ երկսեռ Որբանոց-
ներու ի նպաստ տրուած պարա-
հանդէսէն, ինչպէս եւ այն պա-
կաւելի հասոյթը որ գոյացաւ
կամ պիտի գոյանար ըսուեցաւ ի
նպաստ երկսեռ վարժարանաց
տրուած երկրորդ երեկոյթէն.
միջինքը շատոնց անցաւ, Զա-
տիկն ալ եկաւ. գնաց, բայց այն
պատկառելի հասոյթը գեռ չցու-
ցուց իր երեսը. մինչ անդին վար-
ժարաններու համար որոշուած
հանգանակութիւնը՝ ըստ ամե-
նայն հաւանականութեան՝ ծաւ-
ղատկին ձգուած է կ'ըսուի:

ՆՈՒՐԱՏՈՒՈՒԹԻՒՆ

§§ Պօլսոյ թերթերուն մէջ կը
կարդանք թէ Խուսահայ ծանօթ
բարեսէր մեծահարուստ Պ. Ազնա-
ւանդը Մանթաշեան՝ Ս. Հայրա-
պետին վերջին անգամ Թիֆլիզ
այցելած միջոցին, ինքնաբերա-
բար խոստացեր է Ն. Ս. Օծու-
թեան 150,000 ըսուլի նուիրել
Ս. Էջմիածնայ հիմնարկութեան
1600 ամենակին առթիւ, վանքին
ներքին եւ արտաքին մասերուն
ամբողջական նորոգութեան հա-
մար՝ Նոյն բարեսէր սպարապետ
սիրայօժար յանձն առեր է նաեւ.
Պօլսոյ Հիւանդանոցին նուիրել
տարեկան 600 քինեֆե քարեղ
եւ ներկայ 1903 տարիէն սկսած
է արդէն սոյն նուիրատուութեան
գործադրութիւնը:

ՄԱՍԻՆՈՅ ՇՈՒՐՁԸ

§§ Դոհութեամբ կ'իմանանք
թէ Մանգուշեկ օրաթերթը, որ
Տպագր. Տեսչութեան հրամանա-
ւանալայման կերպով դադրած էր
հրատարակութենէ, վերսկսած է
հրատարակուիլ նոյն տեսչու-
թեան բարեհաճ արտօնութեամբ:
Մեր խնդակցութիւնը:

§§ Այսօր պիտի հրատարակուի
Բիւզանդիոնի 2001րդ թիւը՝ բա-
ցառապէս ձոխ եւ չահեկան պա-
րունակութեամբ, ծանօթ եւ գնա-
հատուած գրադէսներ եւ գրագի-
տութիւններ գրական յօդուածներով
եւ ուսումնասիրութիւններով պի-
տի ձոխայնին այս բացառիկ թի-
ւին 24 սխալակները: Կ'չնորհաւո-
րենք մեր յարգելի պաշտօնակի-
ցը՝ իր թերթին երկհազարթու-
եակին առթիւ:

ԴԱՆԱԹԱՆԱԿԱՆՆԵՐ

§§ Ամասիայէն մեր թղթակից-
աշխատակիցը՝ Ալիւ-լինէ՝ կ'զբէ
մեզ. — Ծաղկազարդի կիւրակէի
հանդիսաւորութիւնը մասնաւոր
փայլ մը ունեցաւ. Իբրանոսեան
վարժարանին « Ասեմախօսու-
թեան մրցումներու » առթիւ
սարքած ներկայացումովը յաջո-
ղալ աշաշերտներ բեմական կը-
տորներ արտասանեցին խուսն
բազմութեան մը առջեւ: Զանա-
զանութեան համար մէջընդմէջ
երգուած երգերէն զուրս՝ երկու
ներկայացումներ ալ տրուեցան,
մին Թլիատիցիի Լեւիի — Գեւեհը
եւ միւսը՝ Սպրիլ մէկի առթիւ
գրուած թերթերէն տրամախօսու-
թիւն մը երկուքն ալ շատ յա-
ջողակ կերպով: Ասեմախօսու-
թեան մրցումի այս գրութիւնը
ամենէն գործնական ձեւն է՝ քա-
ջախերեւու համար պերճախօսու-
թեան մասնաւոր տաղանդ ու
ձիրք ունեցող աշակերտները:

ՀԱՄԱՇԵՐԱՐՀԱՅԻՆ ԱՐՁԱԳԱՆԳ

✱ Աշխարհիս վրայ մատուորապէս երկու հազար լեզու կամ բարբառ կ'հաշուի կ'ըսուի թէ այս լեզուներէն 1600 ը Աստուածաշունչի թարգմանութիւնը չունին:

✱ Ամերիկացիները, թերեւ նշանաւոր արուեստագէտներ կամ ճարտարարուեստի մէջ յաջողակ ըլլալին տապանակներու համար, իրենց ձեռքին մէջ կեդրոնացուցած են Չինու և Փօթեաի կուռքերուն հաճախութիւնը: Եստիկները ուրախ են որ իրենք կ'շինեն կամուրջներ նեղուի վրայ, շոգեկառքներ՝ որոնք Գանգէսի նուիրական ափունքներու շրջանը կրնան թէ իրենց մատակ ջորիներն են որ անկխական հրացաններ կ'փոխադրեն արեւադարձային առապատներուն մէջէն և թէ՛ վերջապէս՝ **պօնգերը** (պուտալական բուրմեր) իրենց խուկները պիտի փառեն ժեքսի Սիւթի և Թաթսիի մէջ (Միաց. Նահանգ) շինուած պատկերներուն առջև: **Քրիստիան Հէրլոյ** լրագրին է միայն որ մատնանիշ կրնէ այս երևոյթին տխուր կողմերը, հարցնելով թէ՛ ի՞նչպէս իր հարեակիցները առանց իղձհարութեան կը ջանան կուսպաշտութիւնը տարածել, և ի՞նչ գիրք կրնան բռնել ամերիկեան միսիոնարները որոնք ամէն ճիգ կ'մտնեն կուռքերու պաշտամունքը ջնջելու Եւրոպայի Արեւելքի մէջ, երբ իրենց հայրենակիցները նաեւրով հոն կ'հանեն Պուտայի, Բրիշնայի Սիւլի և ուրիշ չաստուածներու կուռքերը:

✱ Սակայն ասիկա պատճառ մը չէ որ Միսիոնարները միեւնոյն եռանդով չենտապնդեն իրենց կրօնաձաւալ գործը Եւրոպայի Արեւելքի մէջ: Այժմ ի ձաբան զանազան յարանուանութեանց պատկանող բողոքական միսիոնարներու թիւը՝ նորագոյն վիճակագրութեան մը համեմատ՝ կ'հասնի 789ի՝ 229 կամ ռիկ միսիոնարներու ղէմ ասիայն այս վերջինները աւելի մեծ թիւով կուսաշտանի դարձի կ'երեն քան բողոքականները, այսինքն 50:512ի դէմ 55, 824: Թրթոտոր յոյներն ալ սկսած են յաղ.

Սական կերպով մրցիլ անոնց, հետ առ այժմ չորս տարեկութեան միայն ունին անոնք և իրենց հետեղներուն թիւը կը բարձրանայ 27, 245ի:

✱ ձաբանական թերթ մը, Շիւ - Փօթն, կ'շտաագովէ՝ ազնուականութեան ջնջումը ձաբանի մէջ. կ'պահանջէ որ բոլոր հարսնայինքը հաւատար ըլլան օրէնքին առջև և բաղաբացիական իրաւունքներ վայելեն յետոյ այն կարծիքը կ'այցնէ թէ՛ բացի իշխաններէն՝ պէտք է ջնջել բոլոր միւս տիտղոսները կամ գէթ արգիլել անոնց փոխանցումը յորդաց յորդի, թոյլ չտալ որ կառավարութեան դրամ փոխառող քաղաքական անձնաւորութիւնները կամ դրամատէրերը ազնուականութեան բարձրանան, և բուն ազնուականութիւնը կեդրոնացնել արուեստից, գրականութեան կամ մատուորական յառաջդիմութեան ուրիշ ճիւղերու մասին ցոյց արուած անհատական արժանիքին մէջ: 1902 ին հրատարակուած վիճակագրութեան մը համեմատ այժմ ձաբանի մէջ կան 11 իշխան 38 մարքիզ, 100 կոմս, 396 ցերկոմս, 306 պատեն, իսկ Անկիւ. ձաբանական դաշնակցութեան հետեւանք 6 հոգի ևս պառնութեան աստիճանին բարձրացած են:

✱ Անցեալ՝ 22 Ապրիլին (Ը. Ն.) տօնուեցաւ Les Annales Ֆրանսական շաբաթականին հիմնադրութեան քսաներորդ տարեկարծը, նոյն թերթին խմբագրատան մէջ ի ներկայութեան իր ամէն կարգի աշխատակորներուն, խմբագիր, աշխատակից, պաշտօնեայ տարագրիչ, կազմարար և այլն: Թերթին խմբագիր - Տիւրքէնը Պ. Ատուլ Պրիստն ճառով մը բացաւ հանգէսը՝ հակիրճ պատմութիւնը ընկելով անոր սկզբնաւորութեան և շարունակութեան պարագաներուն: Յետոյ կարդացուեցան շնորհաւորական նամակներ Անտրէ Թէօրիէէ, Ժիւլ Քլաւէժիէ, Բօլ Պուսթէէ, Կիւսմալ Լյուսմէէ, Ժ. Մալքընէէ, Ժան Բամօէ, Թրնէ Պազէնէ և ուրիշ բազմաթիւ գրագէտներէ:

ԽՄԲԱԳՐԱԿԱՆ ԱՆԳԱՂՏՆԱԴՊԱՅՈՒԹԻՒՆ

ՅԱԶՈՐԴ ԹԻՒՈՎ

ՄՈՒՇԵՂ ՎԱՐԴԱՊԵՏ

Ա. ՆԱԽԱՐԵԱՆ

Յ. ԱԼՓԻԱՐ

Մ. ՈՒՂՈՒՐԼԵԱՆ

ՓԱՅԼԱԿ

Վ.

ԳՈՐԾԱԿԱԼՈՒԹԻՒՆՔ “ԱՐԵՒԵԼԵԱՆ ՄԱՄՈՒԼ” Ի

Աղեմսանդրիա	— Մ ^հ ծ. ԼԵՒՈՆ ԿԻՐԵՂԵԱՆ
Ամասիա	— » ՀԱՅԿԱԶՈՒՆ ԽԱՆԴԱՄՈՒՐ
Այնթապ	— » ԳԱՐԵԳԻՆ Խ. ՊՈՂԱՐԵԱՆ
Առաքաղաք	— » ՍՅԵՓԱՆ ՍՅԵՓԱՆԵԱՆ
Գաճիքի	— » ՕՀԱՆ ԽՆՏԱՄԵԱՆ
Էնկիւրի	— » ԴԱՆԻԷԼ ԱՇԸԳԵԱՆ
Էտիքի	— » ՏԻՐԱՆ ՏԵՓԱՆԵԱՆ
Էրզրում	— Ա. Մ. ՏԻԿԻՆ Փ. ՀԱԶԱՐԱՊԵՏԵԱՆ
Թիֆլիզ	— Մ ^հ ծ. ԳԱԼՈՒՍՏ ԳԱԼՍՏԵԱՆ
Թագար	— » ՅՈՎՀԱՆՆԵՍ ԳԱԶԱՆՃԵԱՆ
Թրիփլի	— » ՍԻՐԱԿԱՆ Յ. ՔԸԼԸՃԵԱՆ
Իգմիա	— » Խ. ԱՃԵՄԵԱՆ, Հ. Մ. ՓԱՓԱԶԵԱՆ
Կեսարիա	— » ՀՄԱՅՈՒՆ ԳԻՂՈՒՐԼԵԱՆ (ՄԵԼ.Ք. ԱՍԱՏՈՒՐ)
Խաթրեթ	— » ԴՈՒՐԵՆ ԶԱՐԴԱՐԵԱՆ
Կիրաւոն	— » ԳԱԼՈՒՍՏ ԽՏԵԱՆ
Կ. Պոլիս	— » ՆՇԱՆ ՕԶԱՆԵԱՆ, Պահլէ Դաբու Քիւ 59, (Նախորդ ջրափնաւ Պողոս աղայի խանութը)
»	— » ԼԵՒՈՆ ԵԱԹՐԵԱՆ
Հալէպ	— » ՄԻՍԱԿ ՔԵՇԵՔԵԱՆ
Մարաշիա	— » ԳՐԻԳՈՐ Յ. ԹԱՇՃԵԱՆ
Մալեթա	— » ՊՈՂՈՍ ՎԱՆԼԵԱՆ
Մանչարէ	— » ՍԻՄՈՆ Յ. ԶԱՔՐԵԱՆ
Մարգարիտ	— » ՅԱԿՈԲ Մ. ՍՐԱՊԵԱՆ
Շ. Գարաշիսար	— » ԱՐՄԵՆԱԿ ԱՐՁՈՒՄԱՆԵԱՆ
Չիգալ	— » Մ. Մ. ԳԱՐԱԿԱՎՈՐԵԱՆ ԵՒ ԸՆԿ.
Պանաթա	— » ԿԱՐԱՊԵՏ ՊԱԼԵԱՆ
Պարաիզակ	— » ՍՅԵՓԱՆ ՄԱԿԱՐԵԱՆ
Ռոմոսաո	— » ՏԻԳՐԱՆ ՊԱՂՏԻԿԵԱՆ
Սամսոն	— » Լ. ԵՂ. ՄՈՒՐԱՏԵԱՆ
Սերասիա	— » ԱՐՄԵՆԱԿ ԹՈՐԳՈՄԵԱՆ. ՏԻԳ ԳԻՐԱՆԵԱՆ
Սիլիքիսար	— » ՅԱՐՈՒԹԻՒՆ Գ. ՀԷԼՎԱՃԵԱՆ
Վան	— » Օ. ԲԱՐԱՂԱՄ
Տիարպլիք	— » ՊՈՂՈՍ ՎՐԵ. Յ. ԳԱՐԻԷԼԵԱՆ
Տրապիզոն	— » ՄԿՐՏԻՉ ԳԱՍՊԱՐԵԱՆ

ՆՈՒՐԱՏՈՒՈՒԹԻՒՆ

ՀՈԳ. — ՈՐԲՍԽՆԱՄ ԸՆԿԵՐՈՒԹԵԱՆ. — Պողոս Այմեղեանի մահուան առթիւ՝ Մ. Սիլիքիսարեան եւ Ընկ. 1 Օւռ. ոսկի, Տիլիկ Մարիցա Մ. Այմեղիսեան 2 սրճ. սեփիս:

ԿԻԹԱՍԷՐ ԸՆԿԵՐՈՒԹԵԱՆ. — Մեծ. Մկրտիչ Աղաճանեան ի յիշատակ Տիլիկ Գաղանճեանի 30 հազ.

ՊԱՅՄԱՆՔ ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ

Ա. Մամուլի բաժանորդագրութիւնք միայն տարեկան էն: Կորսուած թերթեր վերստանալ փափաքող բաժանորդը պէտք է որ անոնց գինը վճարեն: Ձերատարակուած յօդուածք ետ չեն վերադարձուիր, եւ առանց բացատրութեան միշտ անպատասխանի կ'մնայ այս առիւ խնդրուած ո եւ է բացատրութիւն: Կ'ընդունուին նաեւ ծանուցումներ խիստ չափաւար գիններով:

Ա. Մամուլ ձեռքէ կ'ծախուի Պոլիս եւ կեդրոնատեղին է Մեծ. ՆՇԱՆ ԷՖ. ԹՁԱՆԵԱՆ Պաշէ Գաբու ք 59, կ'գտնուի նաեւ ինչպէս Բերաի նոյնպէս եւ բոլոր լրագրաւանութեան եւ ծխաւանութեան խանութները հատը 40 փարաի:

Թուրքիոյ	համար	սարեկան	50	դրոշ
Արսասահմանի	»	»	12	ֆրանկ
Ռուսաստանի	»	»	5	րուպլի
ՀԱՏԸ 40 փարա				

Բաժանորդագրուիլ փափաքողը կրնան դիմել ուղղակի Խմբագրութեան եւ կամ Թերթի Դրժակալներուն:

Հասցէ՝

م. ماموريان مخدومی — از مير

« آروايمان مامول » غزتهسى صاحب امتياز ومدير مسئولی

Մ. ՄԱՄՈՒՐԻԱՆ ՈՐԴԻ

ԽՄՐԱԳԻՐ - ՏՆՈՐԷՆ

« ԱՐԵՒԵԼԵԱՆ ՄԱՄՈՒԼ »

Շաբաթաթերթի

Իզմիր

M. MAMOURIAN FILS

RÉDACTEUR - PROPRIÉTAIRE

de la Revue Hebdomadaire

« AREVELIAN MAMOUL »

Smyrne

“ ՄՈՒՐՀԱՆԴԱԿ ”

ՕՐԱԹԵՐԹ ԱՌԱՌՏԵԱՆ

Բ. Դրան մեծ պողոտան թիւ 20

Կ. ՊՕԼԻՍ

ՏԷՐ Ե ՏՆՈՐԷՆ

Տ. ՃԻՎԷԼԵԿԵԱՆ

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹԻՒՆ

Քաղաքական եւ Ազգային Տեսութիւններ, Լուրեր, Թղթակցութիւններ, Գիտական եւ Արուեստական յօդուածներ, Թերթածն եւն. եւն.:

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Դաւառներու համար	սարեկան	100	դրշ.	վեցամսեայ	50	դրշ.
Պօշոյ	»	»	75	»	»	40
Արսասահմանի	»	»	22	ֆր.	»	11

Ձեռքէ կը ծախուի հաւը 10 փարայի: